

ทิวทัศน์นิมิตตภาพประโชชน์



หัวอ่านแบบใหม่

หนังสืออ่านเพิ่มเติม
ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖



กระทรวงศึกษาธิการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

เรื่อง

ทฤษฎีหมักดองประโยชน์ ๔ ประการ

ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่ ๒,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๑๓

ปกกระดาษราคาเล่มละ ๑.๕๐ บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การถ่ายเอกสาร

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

๕๒ ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ ๑๐๔๓๔๗ ก-๒

10446

๑๐๔๓๔๗ ก ๑ นว ๕๖ ๑๔



ทิวจุลรัชมิกัตถประโยชน์

๔ ประการ

หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็ก

นายกส วังสัประทีป

(นายจัน อังประทีป)

ได้รับพระราชทานรางวัลชั้นที่ ๑

ในการประกวดประจำปี พ.ศ. ๒๔๗๖

มีพระราชนิพนธ์คำนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทาน

เนื่องในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๔๗๖



พระพุทธรูปสีหิงค์
ในพระที่นั่งพุทไธสวรรย์

คำนำ

เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีเด็กคน ๑ มาตั้งปัญหาถามข้าพเจ้าว่า “ศาสนานี้มีทำไมกัน และการที่เราเชื่อศาสนานี้ ให้ประโยชน์อย่างไร ?” คำถามนี้ทำให้ข้าพเจ้านิ่งไปครู่ใหญ่ ไม่ใช่เพราะว่าไม่รู้ว่าจะตอบว่าอย่างไร เพราะที่จริงปัญหานี้มีผู้ถามและมีผู้ตอบมามากมายแล้ว และที่ตอบยืดยาวจนเป็นสมุดหนังสือเล่มใหญ่ก็มี ที่ข้าพเจ้านิ่งไปก็เพราะอยากจะหาคำตอบที่สั้นที่สุดและเข้าใจง่ายที่สุด ข้าพเจ้าดีโอกาสเอาคำตอบนั้นลงไว้ในคำนำนี้ ไม่ใช่เพราะข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นคำตอบที่ดีที่สุด และตรงกับความจริงที่สุดหาได้ แต่โดยหวังว่าเผื่อจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อื่นที่ถูกถามปัญหานี้ หรือที่ถามปัญหานี้แก่ตัวเองอยู่และยังหาคำตอบไม่ได้ นอกจากนั้นคำตอบนี้เองเป็นทางแสดงความมุ่งหมายของข้าพเจ้าให้ชัดว่า เหตุไรข้าพเจ้าจึงได้ให้มีการประกวด หนังสือสอนพระพุทธศาสนาแก่เด็กขึ้น คำตอบของข้าพเจ้านั้น ดังนี้ :- “ศาสนามีขึ้นในโลกเพราะคนเราต้องประสบความทุกข์ และการมีศาสนานั้นเป็นเครื่องระงับความทุกข์และเครื่องเศร้าหมองใจดีกว่าอย่างอื่น” คำตอบของข้าพเจ้าเพียงเท่านั้นย่อมไม่หมดสิ้นกระแสความที่จะตอบได้แต่ข้าพเจ้าเห็นว่ากินใจความที่สำคัญ และตรงกับหลักของพระพุทธศาสนา

หนังสือที่ได้รับรางวัลคราวนี้ ก็เป็นส่วน ๑ ของคำตอบ
ปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น และเป็นการขยายความในคำตอบของ
ข้าพเจ้าให้แจ่มแจ้งขึ้นอยู่ส่วน ๑ ด้วย

ในปีที่ข้าพเจ้าได้เลือกให้รางวัลที่ ๑ แก่ นายจิบ อึ้ง
ประทีป* และความเห็นของข้าพเจ้าก็เผชิญสอคล้องต้องกันกับ
มติส่วนมากของกรรมการราชบัณฑิตสภาด้วย จึงเป็นอันว่าไม่
มีปัญหาเลยว่าสำนวนนี้ ควรได้รับรางวัลที่ ๑

การที่ข้าพเจ้าเลือกให้รางวัลที่ ๑ แก่สำนวนของ นายจิบ
อึ้งประทีปนั้น โดยเหตุผลดังต่อไปนี้ :-

๑. มีบทนำกล่าวถึง “กรรม” โดยทั่วไป ซึ่งเป็น
การเหมาะแก่เรื่องอย่างยิ่ง และตรงกับความเห็นของข้าพเจ้าว่า
สำหรับการสอนเด็ก เราควรสอนในเรื่อง “กรรม” ให้มาก จน
มีความเชื่อมั่นจริง เพราะจะทำให้เป็นคนดี และเป็นทางระงับ
ความทุกข์ด้วย

๒. ใจความที่แต่งดีมาก ยกตัวอย่างที่เหมาะสมและเข้าใจ

* ภายหลังได้เปลี่ยนนามและนามสกุลเป็นภักทส วงศ์ประทีป

ง่าย อธิบายแจ่มแจ้งไพเราะ เมื่อข้าพเจ้าได้อ่านแล้วทำให้
บังเกิดธรรมปฏิบัติ หวังว่าจะมีผลอย่างเดียวกันสำหรับผู้อื่น

๓. ตำรานวนที่เขียนอ่านง่ายสำหรับเด็ก และไม่ทำให้
เบื่อหน่ายง่วงเหงา

ข้าพเจ้าขอชมความพยายามของผู้แต่งและอนุโมทนาใน
กุศลเจตนาของเขา ขอกุศลกรรมอันนี้จงเป็นประโยชน์แก่ผู้แต่ง
ให้เห็นทันตา และตลอดไปจนในภพหน้าด้วย

ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่าน
ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ความเชื่อใน “กรรม” นั้นมักจะมีผู้กล่าวอยู่
บ้าง ว่าเป็นความเชื่อที่ที่ทำให้ผู้เชื่อเช่นนั้น “วามือราเท่า” ไม่ทำ
อะไรเลย มัวแต่หวังในบุญในกรรมอย่างที่ว่า “ปล่อยไป
ตามบุญตามกรรม” บุคคลที่เชื่อในกรรมเช่นนี้ก็เห็นจะมีบ้าง
แต่เป็นทางเชื่อที่ไม่ตรงกับพระบรมพุทโธวาทเลย เป็นความเชื่อ
อย่างที่ฝรั่งเรียกว่า “Fatalistic” ที่จริง “กรรม” นั้นแปลว่า
“ทำ” ผู้ที่เชื่อในความจริง ๆ ต้องพยายาม ทำ ความดีให้มากที่สุด
และละเว้นการทำความชั่ว เพราะต้องเชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”
จึงจะได้ชื่อว่ามีความเข้าใจดีในคำสอนของพระพุทธเจ้า และมิ
ความเชื่ออันถูกต้องแท้จริง ความเชื่อในกรรมอย่างมั่นคง
ย่อมเป็นทางที่จะนำไปให้พุทธศาสนิกชนประพฤติดีงาม และนอก

จากนั้น ข้าพเจ้าเห็นว่าเป็นทางระงับทุกข์ด้วย ถ้าหากความดีที่
 เราได้กระทำไว้จะยังมีเห็นผลทันตา ก็คงหวังเถิดว่าจะต้องเป็น
 ผลดีแก่เราวัน ๑ เป็นแน่แท้ ถ้าหากบางครั้งเราเห็น คนทำดี
 ได้ชั่ว คนทำชั่วได้ดี ก็จึงนึกเสียเถิดว่ามีวันใดวัน ๑ เขาจะ
 เห็นผลกรรมของเขาหาพ้นไม่ มิควรจะเอามาเป็นเหตุที่จะท้อ
 ถอยต่อการบำเพ็ญกุศลกรรมแต่อย่างใดเลย จงเชื่อมั่นในผล
 ของกรรมแล้วบำเพ็ญกรณียกิจของตน ให้สมกับที่เป็นพุทธมามก
 อันแท้จริงเถิด ถ้าคนเราไม่มีความเชื่อในความยุติธรรมอันใด
 อันหนึ่ง ที่สูงกว่าความยุติธรรมของคนต่อกันเองแล้ว คนที่
 ประพฤติดีเห็นจะมีน้อยเต็มที และจะเป็นที่น่าเหี้ยมหยั่งใจอย่างยิ่ง
 ข้าพเจ้าหวังว่าหนังสือนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านทุกคน
 ขอจงมีความสุขทั่วกันเทอญ

ปิ่นทอง ปก. ผ. ๒.

สวนไถลกังวล หัวหิน

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๑๔๗๖

(สำเนา)

ที่ ๑ / ๓๗

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๕ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๖

ขอเคาะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานกราบบังคมทูลรายงานการ
ประกวดแข่งขันหนังสือสอนพุทธศาสนาแก่เด็ก สำหรับพิมพ์
พระราชทานในงานพระราชพิธีวิสาขบูชา พ.ศ. ๒๔๗๖ ถึง
ต่อไปนี้

หนังสือประกวดวิชาบูชาปีนี้ ได้กำหนดกติกาฐธัมมิกัตถ-
ประโยชน์ ๔ ประการเป็นหัวข้อ มีผู้แต่งส่งเข้ามา ๖๘ ราย
เป็นพระภิกษุ ๓๒ ราย สามเณร ๘ ราย คฤหัสถ์ชาย ๒๕ ราย
หญิง ๓ ราย ราชบัณฑิตยสภาได้ทั้งหม่อมเจ้ารัชฎาภิเศก
โสณกุล หัวหน้าจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พระพินิจวรรณการ
และหลวงเทพรัตนนุกิษฏ เป็นกรรมการตรวจชั้นแรก กรรม-
การ ๓ นายเลือกสำนวนที่ดีเสนอกรรมการราชบัณฑิตยสภา ๖

สำนวน กรรมการราชบัณฑิตยสภาได้ประชุมกันเมื่อวันที่ ๒๔ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๗๖ ตัดสินตามความเห็นส่วนมาก ให้เลือกขึ้นทูลเกล้า ฯ ถวาย ๓ สำนวน คือสำนวนที่ ๒๔, ๔๕ และ ๕๔ แต่งตั้งสมควรรับพระราชทานรางวัล แล้วจึงให้เปิดชื่อผู้แต่ง ปรากฏว่า ๐๐๐ สำนวนที่ ๕๔ นายจیب อิงประทีป ครูโรงเรียนมัธยมหอวัง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้แต่ง ๐๐๐ ใต้คะแนนมากกว่าอีก ๒ สำนวน ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน ทูลเกล้า ฯ ถวายหนังสือทั้ง ๓ สำนวนนั้นกับบัญชีคะแนนมา พร้อมกับรายงานฉบับนี้ แล้วแต่จะทรงพระราชดำริเลือกสำนวน ไหนให้ได้รับพระราชทานรางวัลที่ ๑ เมื่อทรงเลือกแล้วอีก ๒ สำนวนก็อยู่ในเกณฑ์รางวัลที่ ๒ ตามประกาศการประกวดแต่ง หนังสือแสดงพุทธศาสนาสำหรับสอนเด็กซึ่งมีความว่า

“ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ราชบัณฑิตยสภาเป็น พนักงานตรวจตัดสินตามวิธีซึ่งเห็นสมควร แล้วกัณฑ์ที่ที่สุดทูล เกล้า ฯ ถวาย ๓ ราย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดราย ไหนยิ่งกว่าเพื่อน จะทรงเลือกพิมพ์เป็นหนังสือพระราชทานใน วันวิสาขบูชา และจะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน

๗
รางวัลที่ ๑ ราคา ๒๐๐ บาท แก่ผู้แต่ง อีก ๒ รายที่รองลงมา
นั้นจะพระราชทานรางวัลที่ ๒ ราคา ๑๐๐ บาท" ทั้งนี้

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า พิชยาลงกรณ์

นายกราชบัณฑิตยสภา ขอเดชะ



สารบัญ

หน้า

บทนำ	๑
บทที่ ๑—ประโยชน์ปัจจุบัน	๘
ทฤษฎีธรรมข้อ ๑—ความหมั่น	๑๒
„ „ ๒—การรักษา	๒๓
„ „ ๓—การคบเพื่อนที่เป็นคนดี	๓๕
„ „ ๔—การเลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ ที่หาได้	๔๓



หนังสือสอนพุทธศาสนาแก่เด็ก

กฤษฎาภิรมย์กตประโชชน์

(ประโชชน์ปัจจุบัน)

บทนำ

(คำแถลง :— บทนี้มุ่งไปในทางที่จะสอนเด็กให้เข้าใจ และให้เชื่อมั่นในกรรมเสียแต่ต้นว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ไต่ทรงชี้แจงไว้ในหนังสือศาสนคุณ พ.ศ. ๒๔๗๒)

เย็นวันอาทิตย์วันหนึ่ง เด็กชายละเอียดกำลังนั่งอ่านหนังสืออยู่หน้าเรือน พอเงยหน้าขึ้น ก็เห็นหลวงเจริญกิจศึกษา ผู้เป็นลุง เดินกลับจากธุระ จึงรีบวางหนังสือลง ออกไปรับลุง ด้วยความดีใจโดยเร็ว ครั้นเห็นลุงอาบน้ำชำระเหงื่อไคล และเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวมานั่งพักตากลมอยู่ริม ระเบียง เรือน แล้วจึงตรงเข้าไปหา นั่งลงข้าง ๆ และถามว่า “คุณลุงขอรับ วันอาทิตย์คุณลุงหยุด ไม่ต้องไปทำงาน ผมรู้สึกดีใจที่จะได้อยู่คุยกับคุณลุงตลอดวัน แต่คุณลุงก็ไปธุระเสียที่ไหนเสมอ ๆ ผมรู้สึกเหงาเหลือเกิน”

หลวงเจริญเหี้ยมไปดูแล้วตอบว่า “ไปวัดนะซี หลานไปพึ่งเทศน์เพื่ออบรมใจให้สงบ ไม่พึ่งชานวุ่นวายเจ้าบ่นว่าเหงาหรือ ถ้าเช่นนั้นคราวหลังลุงจะพาเจ้าไปวัดด้วย จะได้ฟังพระท่านเทศน์สั่งสอนให้เป็นคนดีต่อไป”

เด็กชายละเอียดยำหน้าแม่แสดงอาการเบื่อ และบอกลุงว่า “ผมท้อใจเสียแล้วครับ ไปพึ่งเทศน์ที่ไรเป็นนั่งสัปหงก หรือบางทีก็นั่งหลับทุกคราว เพราะฟังไม่รู้เรื่องว่าท่านสอนอะไรบ้าง ท่านอธิบายแต่หัวข้อสูง ๆ และยากเกินกว่าที่ผมจะเข้าใจได้ ผมจึงไม่รู้เรื่อง และรู้สึกเบื่อหน่ายเต็มทน คราวไหน ท่านยกลูกมานาเล่นและอ้างเป็นตัวอย่างสั่งสอน คราวนั้นแหละผมค่อยรู้สึกเพลิดเพลินสนใจและจดจำได้แม่นยำหน่อย แต่โดยมากมันมีหัวข้อต่าง ๆ ซับซ้อนกันมากมาย ไม่รู้ว่าจะทำอย่างไรถูกพลลุกขึ้นจากที่นั่งก็สับสนหมด เสียเวลาที่ไปนั่งฟัง หลังขคหลังแข็งเปล่า ๆ สุนอนท่องหนังสืออยู่กับบ้านก็ไม่ได้ ผมสงสัยนักว่าทำไมพระท่านจึงเอาแต่หัวข้อมรวก ๆ ผล ๆ อะไรก็ไม่รู้ ขึ้นมาเทศน์สั่งสอน ผมทำตามไม่ได้ และมองไม่เห็นว่ามันจะมีประโยชน์ที่ตรงไหนเลย ท่านบอกให้ทำไป ๆ จะได้ไปบังเกิดบนสวรรค์ขึ้นอะไรต่ออะไร ผมก็จำไม่ได้ ใครบ้างที่เคยเห็นว่ามีสวรรค์อยู่ที่ไหน มีกี่ชั้นต่อกี่ชั้นกัน และคนที่ทำบุญทำทาน

ไว้มาก ๆ ตายแล้วจะเป็นอย่างไร จะไปเกิดบนสวรรค์จริงหรือไม่ก็ไม่รู้ เมื่อไม่เห็นผลจริง ๆ จึงทำให้คนบางคนเกิดความท้อถอย เมื่อการฟังเทศน์ ทำไมพระท่านมีแต่คำสอนอย่างนั้นอย่างเดียวหรือขอรับ”

ลุงยิ้มและกล่าวว่า “ดีแล้ว ลุงจะอธิบายให้ฟัง เจ้าอย่าเพิ่งไปติเตียนพระท่านเลย คำสั่งสอนเหล่านั้น หาใช้คำสั่งสอนของท่านเองไม่หอรอก เป็นคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแทบทั้งสิ้น เจ้าก็คงรู้เรื่องราวมาบ้างแล้วว่า พระพุทธเจ้าท่านเป็นลูกพระเจ้าแผ่นดินในประเทศอินเดีย เป็นคนช่างคิดมาแต่เล็ก ๆ เห็นว่า คนเกิดมาแล้วก็ต้องแก่ ต้องเจ็บ ต้องตาย มีความทุกข์ความลำบากปะปนอยู่กับความสุขเสมอ ท่านอยากจะพ้นจากความทุกข์ และมีความสุขที่แท้จริงแต่อย่างเดียว ท่านจึงทั้งสมบัตและลูกเมียเสีย ออกไปบวชและคิดหาวิธีแก้ทุกข์อยู่ในป่า เพราะเป็นที่เงียบไม่มีใครรบกวน ท่านอุทิศสัจจกันหาอยู่ถึง ๖ ปี จึงคิดเห็นได้ว่าความสุขและความทุกข์ต่าง ๆ นั้นเกิดจากการกระทำของคนเราเอง เราทำดีก็ได้ดีเป็นความสุข เราทำชั่วก็ได้ชั่วเป็นความทุกข์ ทั้งแต่นั้นท่านจึงตั้งหน้า ทำแต่ความดี ไม่ทำความชั่วเลย และท่านก็รู้สึกว่ามีสุขได้จริง ท่านรู้แล้วจึงเที่ยวสั่งสอนให้คนอื่นทำความดีตามอย่างท่าน

บ้าง เพื่อจะได้อยู่เป็นสุขสบายไม่มีทุกข์ คำที่ท่านเที่ยวสั่งสอน
 ให้เราทำความดีต่าง ๆ เหล่านี้ เรียกว่า พระธรรม พระสงฆ์
 ผู้เป็นลูกศิษย์ของพระพุทธเจ้าก็จงจำ และ นำมาสั่งสอน พวกเรา
 ต่อ ๆ กันมาจนทุกวันนี้ ประเดี๋ยวเจ้าจะกลับไปนึกถึงพระพุทธเจ้า
 ว่าท่านสอนอะไรไว้ก็ไม่รู้ ยากเหลือเกิน ถ้าเจ้านึกเช่นนั้น
 เจ้าก็ยังเข้าใจผิดอยู่ พระพุทธเจ้าท่านเป็นคนฉลาดเข้าใจสั่งสอน
 ดีทีเดียว ใครฉลาดมากท่านก็สั่งสอนหัวข้อที่ยาก ๆ ใครที่ฉลาด
 น้อยหรือโง่ ท่านก็สอนแต่ที่ง่าย ๆ ยกนิทานต่าง ๆ อย่างที่เจ้า
 ชอบ มาเปรียบเทียบให้ฟัง อบรมคน ๆ นั้นให้ฉลาดขึ้นทีละเล็ก
 ทีละน้อย แล้วจึงสอนหัวข้อที่ยาก ๆ ต่อไป คำสั่งสอนของท่าน
 จึงมีง่ายบ้างยากบ้างต่าง ๆ กัน เวลาที่พระสงฆ์จะมาสั่งสอนเรา
 ท่านก็ต้องเลือกดูว่า คำสั่งสอนชนิดไหน จะเหมาะกับคนฟัง
 ส่วนมาก ที่เจ้าบ่นว้างว่งนอนเพราะไม่เข้าใจนั้น เห็นจะเป็น
 กราวที่ท่านเลือกคำสั่งสอนที่ค่อนข้างยากมาสอนผู้ใหญ่ ซึ่งฉลาด
 บ้างแล้ว ส่วนเจ้ายังเป็นเด็กอยู่ มีความคิดน้อยกว่าผู้ใหญ่ ไป
 นั่งฟังอยู่ด้วยจึงเข้าใจได้ยากสักหน่อย ถึงกระนั้นก็ไม่ควรท้อ
 ถอย คงมีบางอย่างที่เราพอรู้เรื่องได้บ้าง เมื่อรู้อะไรก็ค่อย ๆ
 เก็บไว้ทีละน้อย ๆ นาน ๆ เข้าก็รู้มากขึ้นเอง เปรียบเหมือนโอง

ที่รองน้ำฝน แม้จะรองได้ทีละหยด ๆ ยืงนานก็ยังมีน้ำมากขึ้น
จนนั้น

“แต่ข้อที่เจ้านั้นว่า ไม่เห็นมีประโยชน์ที่ตรงไหนนั้น ลุง
เห็นว่าผิด ลองคิดถึงให้ถี่เถอะ จะเห็นว่าคำสั่งสอนเหล่านั้น
ล้วนแต่แนะนำให้เราเกลียดชังความชั่ว ให้ทำแต่ความดีทั้งสิ้น
ถ้าเราเชื่อฟังคำสั่งสอน และทำตามทุก ๆ อย่างแล้ว เราก็จะได้
รับผลดีเสมอทุก ๆ คราว บางคราวเราได้รับแล้ว แต่เราก็คิดไป
เองว่า มันไม่เป็นผลดีอะไรเลย เช่นเจ้าไปนั่งฟังเทศน์อยู่ ใคร ๆ
เขาเห็น เขาก็จะต้องชมว่าเจ้าเป็นเด็กดีเรียบร้อยและน่ารัก แต่
เจ้าคงไม่ชอบคำชมเท่ากับขนมหวาน ๆ เป็นแน่ แท้จริงคำชมเชย
ที่ว่าเจ้าเป็นเด็กดีนั้นมีประโยชน์มีราคายิ่งกว่าทองหยิบทองหยอก
และฝอยทองเสียอีก เวลาเราทำชั่วเราก็ได้รับผลชั่วเช่นเดียวกัน
เช่นเราไปขโมยเงินเขามา แม้เจ้าของเขาจะไม่รู้ และจับเรา
ไปลงโทษไม่ได้ก็ตาม แต่ใจของเราก็คงไม่มีสุข ต้องคอยระวัง
หรือหลบหลีกเขาเสมอ เพราะกลัวเขาจะจับตัวได้ เจ้าคงเห็น
ละชั่วว่ะ แม้มันจะไม่ให้โทษทางตรง มันก็ลงโทษเราทางอ้อม
นี่เป็นตัวอย่างที่ชี้ให้เห็นชัดว่า เราทำดีก็ย่อมได้รับผลดี
ทำชั่วก็ได้รับผลชั่ว ทุก ๆ คนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ควรจะเชื่อมั่น

ในคำสั่งสอนข้อนี้ เพราะมันจะไต่เตือนให้เราหมั่นทำแต่สิ่งที่ดี จะได้รับผลก็คือความสุข สำหรับตัวเจ้าเองเจ้าควรจะมีข้อนี้ไว้ให้มัน ด้วยเจ้าเป็นเด็กกำพร้ามาแต่แดง ๆ เมื่อเกิดมาได้เจ็ดวัน แม่ของเจ้าก็ตายลง พ่อของเจ้าเสียอกเสียใจ ในไม่ช้าก็ล้มเจ็บ และตายลงอีกคนหนึ่ง เจ้าต้องพลัดพ่อพลัดแม่ รับความทุกข์ลำบากมาแต่เล็ก ๆ นี่ก็คงเป็นเพราะเจ้าได้กระทำความชั่วไว้แต่ก่อน ๆ (ชาติก่อน) ผลของความชั่วจึงทำให้เจ้าได้รับทุกข์เช่นนั้น ภายหลังลຸຼື จึงไปรับเจ้ามาเลี้ยงไว้ เจ้าจึงค่อยเป็นสุขขึ้นจนทุกวันนี้”

หลวงเจริญเห็นหลานนั่งก้มหน้าน้ำตาไหล รู้สึกสงสาร เป็นกำลัง จึงเอามือลูบศีรษะหลานด้วยความปรานีแล้วปลอบว่า “อย่าเสียอกเสียใจไปเลยหลาน ลຸຼືก็รักเจ้าเหมือนกับพ่อแม่ของเจ้าเหมือนกัน เจ้าจงตั้งหน้าตั้งตาเล่าเรียนให้เป็นผลสำเร็จ และพยายามประพฤติตัวให้ดีเถิด จะได้มีความสุขความเจริญ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ในภายหน้า เออ นี่ก็เย็นมากแล้ว ไปกินข้าวกันเสียก่อนเถอะ คำ ๆ ลຸຼືจะอธิบายเรื่องผลของความดีให้เจ้าฟังต่อไป”

คำถามท้ายบท

๑. พระพุทธเจ้าทำอย่างไรจึงมีความสุขได้จริง ?
๒. ทำไมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าจึงง่ายบ้าง ยากบ้าง ?
๓. เหตุใดคนทุก ๆ คน จึงควรเชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ?



บทที่ ๑ ประโยชน์ปัจจุบัน

กรันรับประทานอาหารเย็นเสร็จแล้ว ราว ๆ ๑ ชั่วโมง หลวงเจริญจึงเรียกเด็กชายละเอียกเข้าไปนั่งใกล้ แล้วกล่าวว่า “เมื่อตอนเย็น ลุงได้พูดถึงเรื่องคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ที่แนะนำให้เราเกลียดชังความชั่ว และเตือนให้หมั่นทำความดี จึงจะได้ผลดีตอบแทน ผลดีนี้แหละ คือประโยชน์ที่เจ้าต้องการ บางทีเราก็เห็นประโยชน์นั้นทันอกทันใจ บางทีก็ไม่เห็นสักนิดเดียว จึงทำให้คนจำพวกใจร้อน เช่นตัวของเจ้าเอง เป็นต้น เออะอะโพล่พวยไปก่อนว่า ฟังเทศน์ก็ไม่มีประโยชน์ บัวยกวไปฟัง เมื่อยหลังเปล่า ๆ แท้ที่จริง ถ้าเราไปฟังและจดจำมาทำตามให้ถูกต้องแล้ว ย่อมมีผลเสมอ เว้นแต่ผลเหล่านั้นจะเห็นได้ทันทีหรือตามมาก็หลังเท่านั้นเอง สมัยเมื่อพระพุทธเจ้ากำลังเที่ยวสั่งสอนคนทั่วไป เจ้าองค์หนึ่ง (ในวงศ์โกติยะ) มีชื่อว่า ทิมขานุ ได้เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า และทูลว่าตัวเองไม่ได้บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ เพราะมีฐานะที่จะต้องดูแลบ้านเมืองเลี้ยงลูกเลี้ยงเมีย และทำการงานอื่น ๆ เพื่อจะหาเงินหาทอง มาไว้ใช้ จะฟังธรรมที่สูง ๆ ก็คงไม่มีประโยชน์อะไรนัก จึงอ้อนวอนขอให้พระพุทธเจ้าแสดงธรรมที่จะเป็นประโยชน์ ช่วยเหลือการหา

เลี้ยงชีวิตที่ทำอยู่ทุก ๆ วัน ทั้งเป็นประโยชน์ในภายหน้าด้วย
 พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงแสดงธรรม ๒ จำพวก จำพวกหนึ่งเมื่อ
 เราทำตามแล้ว ก็มีผลปรากฏชัด อีกจำพวกหนึ่งมักจะไปได้รับ
 ผลเอาทีหลัง (ชาติหน้า) ลงทนายใจเจ้าถูกทีเดียวว่า เจ้าคง
 ไม่ชอบธรรมจำพวกที่ ๒ เพราะเจ้าเป็นคนใจเร็ว ทำอะไร
 อยากจะได้เห็นผลเห็นประโยชน์ทันที ลงจึงจะกล่าวแต่ธรรม
 จำพวกแรกเท่านั้น ธรรมจำพวกนี้มีชื่อว่า ประโยชน์ปัจจุบัน
 ปัจจุบัน แปลว่า เกียวนี่ หรือทุก ๆ วันนี่ ประโยชน์ปัจจุบันจึงมี
 ความหมายว่า ธรรมที่ให้ผลเห็นทันตาหรือเห็นกันอยู่ทุก ๆ วันนี่
 คำภาษาบาลีว่า “ทิวฐธัมมิกัตถประโยชน์” แล้วหลวงเจริญ
 จึงลุกขึ้นไปหยิบดินสอมาเขียนคำภาษาบาลีนั้นลงบนกระดานและ
 และชี้ให้หลานดูว่า “บางทีเจ้าจะยังไม่เข้าใจเรื่องภาษาบาลี
 เพราะยังเรียนน้อยอยู่ เจ้าจงจำไว้ว่าภาษาบาลี ตัวหนังสือแปลว่า
 ที่ไม่ได้เป็นตัวสะกดการันต์นั้น เขาอ่านอย่างมีสระอะอยู่ทั้งต้น
 ค้าง นั้น จึง อ่าน คำ นี้ ว่า ทิต — อะ — ธัม — มิ — กัต — อะ
 — ประ — โหยค คุณันยาวและจำยากพิลึก เราจะคัดเรียกแต่สั้น ๆ
 ว่า ทิวฐธัมม (ทิต — อะ — ธัม) ก็ได้ จำง่ายเข้า เจ้าจงหมั่นนึก
 และท่องให้คล่องปาก จะได้สอนตัวเองอยู่เสมอว่า ให้หมั่นทำ
 ตามทิวฐธัมม จะได้รับผลทันอกทันใจ ไม่เบือนหน้าอีก

“กฎธรรม์ ที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงนั้นมี ๔ ประการ
 คือ ๑. ความหมั่นทำการทำงาน ไม่ว่าจะทำการค้าขาย ทำ
 ราชการ หรือทำธุระหน้าที่ใด ๆ ของตน ๒. การรักษาทรัพย์
 ที่หามาได้ ไม่ให้เป็นอันตราย หรือรักษาการงานของตัว ไม่ให้
 เสื่อมเสียไป ๓. การคบคนดีเป็นเพื่อน ๔. การเลี้ยงชีวิตตาม
 กำลังทรัพย์ที่หามาได้ไม่ผิดเคืองหรือฟุ่มเฟือยนัก พระพุทธเจ้า
 สอนธรรม ๔ ประการนี้ ก็เท่ากับท่านให้หลักเลี้ยงชีวิตแก่
 พวกเรา เราทำอะไรก็ต้องเดินตามหลักนี้เสมอ จึงจะไม่พลัด
 หลงไปทางอื่น ทั้งประสพแต่ความสุขสำราญ และความเจริญ
 ทุก ๆ ประการ นี่นับว่าท่านมีบุญคุณแก่เรามากมาย เราจึงควร
 เคารพ บูชา กราบไหว้ และนึกถึงพระคุณของท่านเสมอ ถ้า
 เราทำจริง ๆ ใจเราก็จะเป็นสุข และคิดอยากทำตามเรื่องที่ท่าน
 สอนมากขึ้น ลุงอธิบายกฎธรรม์มิกัดตบประโยชน์พอเป็นรางวัล
 แล้ว อย่าลืมเสีย คำที่ตักเตือนไว้ให้ดี วันนี้ไปอาบน้ำเตรียม
 ตัวนอนเสียแต่หัวค่ำ พรุ่งนี้จะไต่ต้นแต่เช้า ๆ ลุงจะได้มีเวลา
 อธิบายให้เจ้าเห็นชัดเจนเป็นข้อ ๆ ต่อไป”

เด็กชายละเอียดกลานถอยออกมา ด้วยความเคารพ แล้ว
 ไปอาบน้ำตามคำลุงบอก ก่อนนอนนึกถึงคำตักเตือนของลุงได้

จึงนั่งประนมมือเรียบร้อย แล้วกราบลงที่หมอน ใจระลึกถึง
พระคุณของพระพุทธเจ้า แล้วนอนคิดถึงเรื่อง ทิฐุธรรมมีกัณฑ์
ประโยชน์ ที่สูงอธิบายให้ฟังจนมื่อยหลับไป

คำถามท้ายบท

๑. เราทำความดีแล้ว ไปได้รับผลเมื่อไร ?
๒. ประโยชน์ปัจจุบัน ภาษาบาลีว่าอะไร ?
๓. ทำไมจึงให้นึกถึง 'ประโยชน์ปัจจุบัน' เสมอ ?
๔. ก่อนนอน เราไหว้พระทำไมกัน ?



ทิฏฐธัมมข้อ ๑ — ความหมั่น

หลวงเจริญตันขึ้น เห็นหลานกำลังอ่านหนังสือรออยู่แล้ว
รู้สึกยินดีเป็นอันมาก ชวนหลานไปนั่งคุยในสวนหลังบ้าน แล้ว
ถามว่า “เมื่อวานนี้ลุงพูดถึงเรื่องอะไร เจ้าจำได้ไหม ?
เด็กชายละเอียดยตอบว่า “จำได้ครับ คุณลุงพูดถึงเรื่อง
ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ที่ให้ผลปัจจุบัน เขาเรียกแต่สั้น ๆ ว่า
ทิฏฐธัมม”

ลุงยิ้มและชมหลานว่า “ดีมาก เจ้ายังไม่ลืม ที่นี้ลุงจะ
ขยายความของทิฏฐธัมมให้เจ้าฟังต่อไป แต่ลุงจะอธิบายทั้ง ๔
ข้อในเข้านี้ก็คงไม่มีเวลาพอ บางที่เจ้าจะรู้สึกรำคาญและจำได้
ยาก ลุงจึงจะอธิบายแต่คราวละข้อ ๆ เจ้าจงตั้งใจฟังให้ดี

“ทิฏฐธัมม ข้อ ๑ ก็คือความหมั่น ที่ภาษาบาลีเรียกว่า
อฏฺฐานสัมปทา อฏฺฐานถ้าจะแปลตรง ๆ ก็ว่าลุกขึ้น เพราะ
ฉะนั้นการที่เจ้าตื่นแต่เช้านั้นจะเรียกว่า เจ้าได้ทำตามคำสอน
ข้อนั้นก็ไม่ได้ผิด แตกก็ไม่ถูกนัก เพราะไม่ใช่หมายความว่าลุกขึ้น
อย่างเดียว บางคนลุกขึ้นจนสาย ลุกขึ้นแล้วนั่งเล่นเฉย ๆ
ซี้เกียจ ไม่ยอมทำอะไร จะไปเอาผลมาจากไหน ต้องหมั่นทำงาน
ท้วม จึงจะได้ประโยชน์ตามต้องการ อฏฺฐานสัมปทา จึงต้อง
แปลจากข้อความลงไปให้ชัดว่า ‘ความหมั่น’ — ความหมั่นมีอยู่

๒ ทาง คือทางหนึ่ง หมั่นทำความดี อีกทางหนึ่งหมั่นทำความชั่ว ถ้าเราหมั่นทำความชั่ว ก็คงไม่มีประโยชน์แน่นอน กลับจะได้รับความทุกข์ความลำบากเข้าอีก เพราะเราทำความชั่ว ก็ได้ผลที่ชั่วคงกล่าวมาเมื่อก่อนแล้ว เราจึงต้องหมั่นทำแต่ การงานที่ดีอย่างเดียว การงานชนิดนี้ มีตัวอย่างเช่นการ เล่าเรียน การค้าขาย การช่างต่าง ๆ การรับราชการทั้งฝ่าย ทหารและฝ่ายพลเรือน ถึงแม้งานนั้นจะดี ไม่มีโทษแล้วเราก็ ต้องรู้ดีกว่า ควรทำเวลาไรจึงจะเหมาะ ควรทำที่ไหนจึง จะได้ผลดี เช่นพ่อค้าขายผ้าต้องรู้จักว่า เวลาไหนเป็นฤดูอะไร ฤดูฝนต้องขายเสื้อกันฝน ฤดูร้อนก็ต้องหาเสื้อผ้าโปร่ง ๆ บาง ๆ มาขาย จึงจะมีคนซื้อ ไม่ใช่หาเสื้อสักหลาดหนา ๆ มาใส่ร้านไว้ ร้านที่ขาย ถ้าไปตั้งอยู่ในป่าในดง จะมีใครเขาไปซื้อ ต้องตั้งอยู่ ในที่ที่มีคนอยู่มาก ๆ จึงจะขายดี การค้าขายก็ไม่ใช่สักแต่ว่า ซื้อของมาใส่ร้านไว้เต็ม ๆ แล้วนั่งขายไปเท่านั้น ต้องหมั่น ตรวจดูราคาสินค้า จะขึ้นหรือลงอย่างไร เราควรจะขายเท่าใด จึงจะเหมาะ ต้องคอยหมั่นติดต่อกับคนอื่น ๆ จะได้รู้ว่าเขาชอบ เขาต้องการของสิ่งไหนมาก เราจึงไปซื้อมาขาย เช่นนี้เป็นต้น การค้าขาย ของเราจึงจะ เจริญเพราะความหมั่น

“ผู้ที่ทำการช่างต่าง ๆ เป็นต้นว่า ช่างเงิน ช่างทอง ช่างเหล็ก ช่างไม้ เหล่านี้ ก็ต้องถือความหมั่นเป็นสำคัญ เช่นเดียวกัน เวลามีคนเขามาจ้างให้ทำอะไร ก็ต้องรีบทำให้เขาตามกำหนด ถ้าไม่หมั่นทำ ปล่อยทิ้งไว้ เวลาเขามาเอาของ ไม่ได้ตามต้องการ เขาก็กดขี่โกรธและติเตียน กรวาทลงเขาก็ไม่มาว่าจ้างให้ทำอีก ผลประโยชน์ที่จะทำได้ก็เสียไป ถึงเวลาวางก็ต้องหมั่นหัดทำอยู่เสมอ จึงจะมีความชำนาญ ทำได้คล่องแคล่ว ทั้งยังต้อง หมั่นคิดแก้ไขทำให้ฝีมือในการช่างชนิดนั้นดี และเจริญขึ้นไปทุกที ๆ อีก

“ส่วนผู้ที่ไม่ได้ค้าขาย ไม่ได้ทำงานของตัวเอง เช่น พวกถูกจ้างตามห้างร้านต่าง ๆ และพวกที่รับราชการเป็นทหาร หรือเป็นพลเรือนอย่างสูงก็ตาม พวกเหล่านี้มักคิดว่าทำการงานให้เขาพอเสร็จไปวันหนึ่ง ๆ ก็แล้วกัน ไม่ได้คิดว่าจะต้องหมั่นหรือขยันทำงานให้ดีขึ้นเลย บางทีเอาเปรียบเสียอีก เวลาไปทำงาน ชำนาญก็ได้ไม่เป็นไร แต่เวลาเลิกเป็นต้องเลิกตรงเวลาเสมอ ไม่ยอมทำงานเกินเวลาที่กำหนดไว้เลย กลัวจะเสียเปรียบ เพราะคิดเห็นว่าจะหมั่นทำงานให้มากหรือให้ดีขึ้น ก็ไม่เห็นจะได้เงินมากขึ้นบ้างเลย ได้เท่าใดก็เท่านั้นเอง พอเวลานายเขาจะเลื่อนยศหรือขึ้นเงินเดือนให้ดี ตัวไม่ได้หมั่นทำความดีความ

ชอบไว้เลย เขาจะให้อย่างไรได้ มีหน้าช้าเวลาเขาจะคัดคนออก เขาก็อาจจะไล่ตัวออกเสียด้วย เพราะเขาเห็นว่า ตัวไม่มีความขยันขันแข็งพอ เปลืองเงินเปล่า ๆ สำหรับคนที่หมั่นทำงานจริง ๆ ไม่คิดว่าเป็นงานของตัวเองหรืองานของคนอื่น ก็คงได้รับผลคัดตอบแทน บิ๊นนี้ไม่ได้ บิ๊นหน้าหรือบิ๊นต่อไปก็คงได้แน่นอน เพราะทำดีข้อมได้ดีเสมอ

“ลุงจะเล่าเรื่องคนหมั่นให้เจ้าฟัง เด็กหนุ่มคนหนึ่งไปสมัครทำงานที่บริษัทค้าขายแห่งหนึ่ง ผู้จัดการตกลงรับเข้าไว้ ทดลองดู เด็กคนนั้นจึงถามว่า ‘ท่านจะให้ผมทำงานอะไรครับ?’ ผู้จัดการสงสัยนึกอยู่ในใจว่าเด็กคนนี้เต็มทีจริง จะถามหางานที่ง่าย ๆ เท่านั้นเอง แต่พอให้งานไปทำ เด็กคนนั้นก็ตั้งหน้าตั้งตารีบทำจนเสร็จ แล้วกลับไปถามผู้จัดการว่า ‘งานที่ท่านให้ทำนั้นเสร็จเรียบร้อยแล้วครับ ท่านจะให้ผมทำงานอะไรอีก?’ พอให้งานไปก็รีบทำจนเสร็จ แล้วกลับมาของานอีกทุก ๆ คราว จนผู้จัดการออกปากชม และเลื่อนเงินเดือนให้อย่างงาม เด็กผู้นั้นได้รับผลเห็นทันตา เพราะเป็นคนหมั่น นี่พอเป็นตัวอย่างเตือนใจให้เราจำไว้ว่า เราจะทำธุระหน้าที่ใด ๆ ก็ตาม ต้องขี้อความหมั่นเป็นหลักเสมอ จึงจะได้รับความสุขความสำเร็จในกิจการนั้น ๆ ที่ลุงอธิบายมาให้เจ้าฟังนี้ ความจริง

ก็เป็นเรื่องและฐานะของผู้ใหญ่ แต่ลงเห็นว่าเจ้าควรจะรู้และจงจำไว้บ้าง ไม่เป็นของเสียหายหรือหนักหนาอะไรเลย โบราณท่านสอนว่า 'รู้ไว้ใช้ว่า ใส่บาแนกหาม' เจ้าเตรียมตัวไว้ก่อนนั้นแหละดี เพราะเมื่อเติบโตขึ้น เจ้าจะต้องมีหน้าที่ทำธุระอย่างไหน ก็จะทำให้ได้เหมาะและถูกต้อง ไม่ให้ใครติเตียนได้เลย ส่วนเวลานี้เจ้ายังเป็นเด็กอยู่ ธุระหน้าที่ของเจ้าก็คือการศึกษาเล่าเรียน ลงจะให้อธิบายให้เจ้าฟังอย่างชัดเจนต่อไป

“ทีแรกเจ้าต้องเข้าใจเสียก่อนว่า ทำไมเด็ก ๆ จึงมีหน้าที่เล่าเรียน? มักมักเข้าใจกันว่า การเล่าเรียนนั้นให้อ่านหนังสือ ออกเขียนหนังสือได้ก็พอแล้ว แต่เท่านั้นยังไม่พอ การเล่าเรียนต้องมุ่งไปทางที่จะอบรมสติปัญญาของเด็กให้ฉลาดขึ้น จะได้รู้ว่าอะไรเป็นความดี อะไรเป็นความชั่ว แน่นนอน ไม่ใช่แค่เพียงนึกกะเน ๆ เอาว่า นี่เป็นความดี นั่นเป็นความชั่วเท่านั้น เพราะอาจผิด ๆ พลัด ๆ เสมอ เมื่อรู้แน่นนอนแล้วเราก็น้อมทำหน้าที่ของเราได้ถูก และมีประโยชน์บริบูรณ์ เราไม่อย่างทำอะไรผิด อยากรได้ผลได้ประโยชน์ที่ดี ๆ เราจึงต้องอุทิศส่ำห้เล่าเรียนให้มีสติปัญญาฉลาด รู้ผิดชอบชั่วดี เรียนเสียแต่ยังเป็นเด็ก โตขึ้นเรียนไม่ไ้สะดวก เพราะจะต้องเป็นห่วงการทำมาหากินของเราเอง ถ้ายไม่มีใครเขามาเลี้ยงเราคงล่อไป

จนตาย คนที่ไม่ได้เล่าเรียนมาแต่เล็กหรือมัวแต่ขี้เกียจเหลวไหล เสีย โตขึ้นรู้สึกท้อยากเรียน แต่จะกลับตัวไปเป็นเด็กอย่างเดิม ไม่ได้อีกแล้ว เลยต้องกลายเป็นคนโง่ และทำงานที่ลำบาก ๆ เพราะไม่มีความรู้ติดตัว เจ้าจงคุ้ยค้นไม้ที่ลึงคักไว้เป็นขี้มนั้นสิ ลึงต้องหมั่นคอยตักมาตั้งแถมมันยังอ่อน ๆ อยู่ คัดได้ง่ายกว่าเมื่อมันแก่แล้ว เพราะเวลาแก่งก้านมันแข็ง คัดหนัก ๆ เขาก็เลยหัก คนเราก็เช่นเดียวกันต้องอบรมให้เล่าเรียนความรู้เสียแต่เล็ก ๆ เพราะสั่งสอนได้ง่าย โตขึ้นจะได้ฉลาดว่องไว

“เวลาเรียน เราจะเรียนได้ผลดี ก็ต้องอาศัยความหมั่น ความขยันเป็นเครื่องอุดหนุน ศัตรูตัวสำคัญของความหมั่น ความขยันนั้นก็คือ ความเกียจคร้าน ลุงอยากจะชี้ให้หลานเห็นเสีย จะได้ระวังตัวไม่เข้าไปใกล้มัน เวลาเราจะทำงานอะไร ความเกียจคร้านมักมาชวนให้เราเลิกทั้งเสีย และคอยแนะนำให้เราอ้างว่า หนาวนักบ้าง ร้อนนักบ้าง เย็นค่าแล้วบ้าง ยังเข้าอยู่บ้าง กระหายนักบ้าง แล้วก็ไม่ทำการงาน ถ้ามันมาชวนให้เจ้าอ้างเช่นนี้แล้ว อย่าได้ทำตามมันเลย มันเป็นศัตรูที่ร้ายกาจของเจ้า เจ้าเกลียดสุนัขที่สกปรกและเป็นโรคเรื้อนเพียงใด เจ้าก็ควรเกลียดมันเพียงนั้น หรือยิ่งกว่านั้นอีก ไหลมันออกไปให้พ้น อย่าเข้าใกล้มันทีเดียว

“พอพูดถึงความเกียจคร้าน ลงหวนไปนึกถึงคำพูด
 ของเด็กหนุ่มคนหนึ่งทีสอปลั้ได้มัธยม ๘ ว่า ‘เราขยันมาหลาย
 ปีแล้ว คราวนี้เราขี้เกียจได้ละ’” หมดการเรียนแล้ว’ เจ้าคง
 นึกว่า เด็กคนนั้นพูดถูก แต่คำว่า ‘หมดการเรียน’ นั้นผิด
 ถนัด เด็กคนนั้นคิดว่าชั้นมัธยม ๘ เป็นชั้นที่สูงที่สุดหมดเขต
 กันเพียงนั้นเอง เปล่า ไม่ใช่เช่นนั้นเลย วิชาความรู้ที่สูง
 กว่าชั้น ๘ ยังมีอีกมากมาย ผู้ที่ยังเรียนสูงขึ้นไป ก็ยังมอง
 เห็นว่า ตัวยังไม่มีความรู้บริบูรณ์เพียงพอ ยังต้องเรียนกันเรื่อย
 แต่เขาว่า ‘คราวนี้เราขี้เกียจได้ละ’ นั้นก็พอจะถูก คือหยุดพัก
 เสียที แต่ไม่ใช่หยุดเลย เหมือนกับคนเดินทางข้ามทะเลทราย
 หรือข้ามทุ่งนาอันกว้างใหญ่ ต้องทนลำบาก พอเดินไปถึงที่ร่ม
 เข้า ก็หยุดพักผ่อนว่างกายเสีย หากความสบายบ้างเล็กน้อย
 แล้วเตรียมตัวเดินทางต่อไปใหม่ ถ้าผู้นั้นมัวไปหยุดอยู่แต่ที่
 ตรงนั้น ทำไมจะไปถึงที่หมายได้ละ ?

“การเล่าเรียนไม่ใช่ไปเรียนแต่ที่โรงเรียนเท่านั้น เวลา
 กลับมาบ้านก็ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองอยู่เสมอ วิชาความรู้จึงจะ
 แรกฉาน ลงเห็นครูเขาให้เลขเจ้ามาทำที่บ้านบ่อย ๆ เป็นการ-
 บ้านไปส่งโนวันรุ่งขึ้น ปั่นนั้นแหละเป็นการอบรมให้เจ้ารู้จักหมั่น

ทั้งทางโรงเรียนและทางบ้าน คู่กันไปจึงจะเป็นผลดี บางคน
 หมั่นต่อน้ำครูเท่านั้น พอหลับหลังแล้วก็ไม่ทำงานเลย ใช้ไม่ได้
 มีคัมภีร์ของเราถ้าหยุดใช้หยุดสูญเสีย ก็มีคัมภีร์สนิมขึ้นเกาะใบมีด
 ทำให้เสียคมไปจนใด ถ้าเราหยุดขยันเสีย ก็มีตัวศัตรูคือ
 ความเกียจคร้านเข้ามาแทนที่ ทำให้การงานเสื่อมลงไปจนนั้น
 เพื่อน ๆ เขาหมั่นเรียน เขาก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ เราแม้แต่
 ขี้เกียจ เดินช้า ๆ หรือหยุดเสีย เราต้องอยู่ล้าหลัง ไม่
 ทันเขาเท่านั้นเอง มีหน้าซ้ำเรายังเป็นทัวที่คอยด่วงรังความ
 เจริญ ไม่ให้เขาเดินก้าวหน้าไปได้อีก เช่นพอที่ครูจะสอนบท
 เรียนต่อ แต่เราไม่เข้าใจ เพราะไม่ตั้งใจเรียนเสีย ครูก็ต้อง
 กลับมาทบทวนใหม่อีก เสียเวลาเขาไปเปล่า ๆ อย่าเข้าใจว่า
 เพียง ๑๐ หรือ ๑๕ นาทีเท่านั้นไม่เป็นไร คิดดูให้ดีจะเห็น
 ว่า นักเรียนในชั้น ๓๐ คน เสียเวลาคนละ ๑๐ นาที รวม
 ทั้งหมดเท่าไร ? ๓๐๐ นาที เข้าไปตั้ง ๕ ชั่วโมง น้อยหรื
 นั้น อีกอย่างหนึ่งเราควรนึกถึงครูที่สั่งสอนเราบ้างว่า ท่าน
 ตั้งใจดีต่อพวกเราเพียงไร ท่านอุตส่าห์สอนเราจริง ๆ รัก
 เราท้าวหน้า ให้ความรู้แก่เราเต็มที่ แนะนำให้เราเป็นคนดี
 เช่นนี้แล้วเราจะปล่อยให้ความตั้งใจดีของท่าน ไม่มีผลเสียหรือ
 เราต้องเคารพและเชื่อฟังท่าน ตั้งใจเรียนจริง ๆ จึงจะเป็นคนดี

คิดเช่นนั้นอยู่เสมอแล้ว เราจะไม่นึกถึงจรรยา และจะหมั่น
เรียนเต็มที่ แต่ก็ไม่ใช่ทำตามคำบอกนี้ อย่างเตรง เขา
ว่าให้หมั่นก็หมั่นกันอย่างเอาเป็นเอาตาย ไม่ลืมหูลืมตาว่า เป็น
เวลากินเวลานอนอะไรกัน หมั่นเช่นนั้นก็ไม่เป็นประโยชน์ กลับ
ให้โทษเสียอีก เจ้าจะต้อง หมั่นให้เหมาะ คือจัดเวลากลาง
วันเป็นเวลาเล่าเรียน เวลาช่วยผู้ปกครองทำงานที่ตัวพอจะทำได้
และออกกำลังกายบ้างพอควร เวลากลางคืนก็ต้องจัดเป็นเวลา
นอน เด็ก ๆ ต้องนอนให้เต็มตา ราว ๆ คืนละ ๘ หรือ ๙
ชั่วโมง เป็นเหมาะที่สุด ก่อนนอนก็ต้องดูตำราเสียบ้างเล็กน้อย
กันลืมน และสวดมนต์ไหว้พระเสมอ ๆ ถ้าเจ้าจัดทำได้เช่นนั้น
กับว่ามีความสุข และความเจริญทั้งร่างกายและการเล่าเรียน
ด้วย

“ทีนี้ลุงจะชี้ให้เห็นว่า ถ้าเราหมั่นในการเล่าเรียน
จริง ๆ แล้ว เราจะได้รับผลอะไรบ้าง ในเวลาเรียน ศิษย์
คนใดหมั่น มีวิชาดี ทำการงานสะอาด มีความประพฤติเรียบร้อย
ไม่เหลวไหล ศิษย์คนนั้นย่อมได้รับความยกย่องชมเชย
จากครู บางทีครูก็ให้รางวัล บางทีก็ตั้งใจให้เป็นหัวหน้าในชั้น
หรือเป็นหัวหน้าช่วยเหลือครูดูแลนักเรียนทั้งหมด เมื่อสองสาม
วันนี้ ลุงได้ยินเจ้าคุณอวดกับลุงว่า สอบข้อได้ที่ ๑ ได้นั่ง

โต๊ะหน้า ดูเด่นเป็นสง่า ใครๆ เข้ามาก็เห็น และนึกชมว่า
 เจ้าเก่ง มีชื่อเสียงโด่งดัง นี่แหละคือผลของความดี ที่เห็นทันนอก
 ทันใจละ ที่นี้เวลาเราออกจากโรงเรียน ผลของความหมั่น
 ในเมื่อเรากำลังเล่าเรียน ทำให้เรามีความรู้ความฉลาดติด
 ตัวอยู่ จะไปหางานทำที่ไหน ก็ได้ง่าย เพราะมีความรู้มาก
 จะคิดทำการค้าขายก็จัดการได้ถูกต้องเพราะฉลาดอยู่แล้ว ใน
 ไม่ช้าก็รวยเงินรวยทอง เหมือนกับคำสุภาษิตท่านสอนไว้ว่า
 'อย่าเกียจคร้านการเรียนเร่งอุตสาหะ' มีวิชาเหมือนมีทรัพย์อยู่
 นับแสน จะตกดินฐานใดคงไม่แคลน ถึงกับแค่นก็พอยังประพ
 ทน' ข้อนี้เป็นความจริงทีเดียว เรามีความรู้ก็เท่ากับมีแก้ว
 สวรรค์ติดตัว เวลาเราตกทุกข์ได้ยาก ก็อาจช่วยให้เอา
 ตัวรอดมาได้ ไม่ล้มจมทันที ทั้งช่วยให้เรามั่งมีทรัพย์ขึ้นอีก
 ด้วย เมื่อเรามีทรัพย์ (คือเงินทอง) แล้ว เราก็มีความสุข
 สามารถซื้อเครื่องใช้ ของกินต่าง ๆ ได้บริบูรณ์ ได้มาบำรุง
 เลี้ยงตัวเอง เลี้ยงตอบบิดามารดาผู้มีคุณ เลี้ยงบุตรภรรยา
 ทั้งช่วยเหลือญาติมิตร ท่อนรับแขก ทำบุญ และเสียส่วย
 สาอากร ใช้หนี้ให้แก่ประเทศหรือรัฐบาลที่ได้ปกครองให้เรามี
 ความสุขสำราญ เมื่อเราสามารถทำหน้าที่เลี้ยงตัวและครอบครัว
 ทั้งช่วยเหลือผู้อื่นได้เช่นนี้แล้ว เราก็ได้ชื่อว่า มีคุณสมบัติ

คือความดีเทียบหน้าผู้อื่น สิ่งเหล่านี้ลงเป็นผู้ได้พบได้เห็น
มาแล้ว รู้สึกว่าเป็นผลของความหมั่นจริง ๆ แลเห็นได้ชัด ๆ
อย่าดูอื่นไกลเลย ญ่แก่เข้าวันนี้เถิด การที่เจ้าหมั่นลุกขึ้นมา
ก็ให้ผลแก่เจ้าเห็นทันตา คือได้มาฟังลุนอธิบายทิวฐธัมมข้อ ๑
นี้แหละทำให้เจ้าเชื่อมั่นและเคารพนับถือพระพุทธเจ้ายิ่งขึ้น เจ้า
จงจำคำของท่านไว้ แล้วนำไปปฏิบัติ จึงจะเรียกว่าเจ้านับถือ
ท่านจริง และคงจะมีผลปรากฏแก่เจ้ามากกว่าเข้าวันนี้เป็นแน่”

คำถามท้ายบท

๑. ความหมั่นในทิวฐธัมมข้อ ๑ ภาษาบาลีเรียกว่า
อะไร ?
๒. ธุระการงานต่าง ๆ เช่น การก้าขาย จะสำเร็จ
เป็นผลดีต้องอาศัยอะไรบ้าง ?
๓. ทำไมเขาจึงให้เรียนหนังสือแต่เล็ก ๆ ?
๔. เราจะหมั่นเล่าเรียนอย่างไรจึงจะเหมาะสมและได้
ผลดี ?
๕. ความหมั่นในการศึกษาเล่าเรียน ให้ผล
อย่างไรบ้าง ?

ทฤษฎีธรรมข้อ ๒ — การรักษา

พอเย็นลง หลวงเจริญกลับจากทำงาน เห็นเด็กชาย
ละเอียดยออกไปรับตามเคย จึงเอ่ยขึ้นว่า “เมื่อเช้านี้ลุงได้
อธิบายทฤษฎีธรรม ข้อ ๑ ให้เจ้าฟังแล้ว เย็นนี้ลุงว่าง อยากจะ
อธิบายทฤษฎีธรรม ข้อ ๒ ให้เจ้าฟังต่อไป เจ้าก็ไม่มีงานอะไร
ไม่ใช่หรือ ลุงจะไปอาบน้ำเสียก่อน ประเดี๋ยวจึงจะมา” แล้ว
ก็รีบขึ้นเรือนไป สักครู่หนึ่งทำธุระเสร็จเรียบร้อยแล้วจึงลงไป
นั่งคุยกับหลานที่หน้าเรือน และถามว่า “เจ้าจำทฤษฎีธรรมข้อ ๑
ได้ไหมมีใจความว่าอะไร?” เด็กชายละเอียดยิ่งนึกและตอบ
ถูกว่า “ทฤษฎีธรรมข้อ ๑ คืออุฏฐานสัมปทามีความหมั่นเสมอ
หมั่นทำกิจต่าง ๆ อันเป็นหน้าที่ของตน เช่นการค้าขาย การ
ช่าง การเล่าเรียน เหล่านี้เป็นต้น” ลุงจึงกล่าวต่อไปว่า
“ทีละ แต่เจ้ารู้ไหมว่า เขาหมั่นทำเพื่อประสงค์อะไร?”
หลานตอบว่า “เพื่อให้กิจนั้น ๆ สำเร็จและมีผลดี ขอบรับ” ลุง
จึงว่า “ถูกเหมือนกัน แต่เจ้าควรจะเข้าใจความประสงค์ข้อ
ใหญ่เสียให้ดี คือ พ่อค้าขายของก็อยากจะได้กำไรเป็นเงิน เป็น
ทอง นายช่างต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน พวกเด็ก ๆ ก็อยากเรียนให้
สำเร็จ จะได้ออกไปรับราชการได้เงินเดือนมาไว้ใช้ จึงรวม

ใจความว่า หมั่นเพื่อแสวงหาทรัพย์ ทรัพย์ในที่นี้ย่อมหมายถึง
 ธนทรัพย์คือเงินตราหรือธนบัตรและสตางค์ที่รัฐบาลออกมาให้
 เราใช้ แต่เมื่อมีเงินแล้วเราก็เอาเงินนั้นไปซื้อของกิน เครื่องใช้
 และเครื่องนุ่งห่มต่าง ๆ ที่เราเรียกว่าโภคทรัพย์ได้ เมื่อเราแสวง
 หาหาทรัพย์และโภคทรัพย์ที่ต้องการมาได้ด้วยความหมั่นแล้ว
 สิ่งสำคัญก็ต้องรู้จักเก็บ รู้จักรักษามันไว้ไม่ให้เป็นอันตราย
 ไป เท่านั้นไม่พอ เรายังต้องคิดว่า สิ่งที่ทำให้เราได้ทรัพย์นั้น
 คืออะไร เจ้าต้องตอบได้ทีเดียวว่า การงานหรือธุระหน้าที่ของ
 เรานั้นเอง เพราะฉะนั้นเราจึงต้องคอยดูแลรักษาการงานนั้น ๆ
 ไม่ให้เสื่อมเสียไปด้วย เราจึงจะได้ทรัพย์เหล่านั้นมาใช้อีก
 เรื่อย ๆ ไป การรู้จักรักษาทรัพย์และการงานของเราเช่นนี้
 แหะละ คือทฎฐธัมม ข้อ ๒ ซึ่งลุนจะอธิบายให้เจ้าฟัง คำ
 ภาษาบาลีว่า อารักขสัมปทา ลุนเห็นจะไม่ต้องเตือนเรื่องการ
 อ่านภาษาบาลีอีกละ เจ้าคงจำได้ดีและอ่านได้ถูกต้อง เพราะ
 ลุนอธิบายให้เจ้าฟังเมื่อวานนี้แล้ว ที่ลุนจะกล่าวถึงการรักษา
 โภคทรัพย์เสียก่อน เพราะเห็นว่าโภคทรัพย์ของคนเรามีอยู่
 หลายอย่าง และมีวิธีรักษาที่เราควรรู้ไว้ต่าง ๆ กัน เช่นเสื้อผ้า
 เครื่องนุ่งห่มที่อาจจะขาดหรือขาดไปได้ ก็รู้จักถนอม ใส่แต่พอ
 ควร เวลาใช้ก็ถนอมไม่ให้สกปรกหรือเปื้อนเปรอะสิ่งที่ไม่ควร

จะทำให้เราต้องชักใหม่โดยใช้เหตุ ยิ่งชักรีดบ่อย ๆ เสื้อผ้าก็
 เก่าและขาดเร็ว ทำให้ต้องชักใหม่ซื้อใหม่ เปลืองเงินมากเข้า
 สิ่งอะไรที่จะเป็นสนิมได้ เช่นของที่เป็นเหล็กหรือทองเหลือง
 เวลาเรายังใช้มันอยู่ ก็ต้องคอยขัดถูไม่ให้สนิมจับ แล้วรู้จัก
 เก็บงำ ไม่ทิ้งกรำฝน หรือเก็บไว้ในที่ชื้นแฉะ (อย่าถือว่ามัน
 เป็นของไม่มีชีวิตจิตใจ จะทำอย่างไรก็ได้) เครื่องเงินเครื่อง
 ทองและสิ่งของที่มีราคามาก ๆ ต้องรู้จักระวัง ไม่วางทิ้งไว้
 ประเจิดประเจ้อ เก็บไว้ในที่มันคง เพราะเวลาเราเผละ ใจ
 ผู้ร้ายอาจจะย่องมาหยิบลักขโมยไปได้ ของที่จะแตกได้เป็น
 ถ้วยชามและเครื่องแก้ว เวลาจะจับจะถือ ก็ต้องระวังไม่ให้
 พลัดตกจากมือ เครื่องใช้ที่ยังพอใช้ได้ไม่เสีย แะชำรุดไป
 เล็กน้อย เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ที่หักถั้ม เราจักบูรณะซ่อมแซม
 และตกแต่งกลับให้เป็นของใช้ได้อีก ไม่ใช่ชำรุดน้อยก็ทิ้ง
 มันไปและซื้อใหม่ ต้องรู้จักเสียดาบ เพราะไม่ใช่ได้มาเปล่า ๆ
 ต้องซื้อต้องหาเขามาทั้งนั้น พระพุทธเจ้าเคยทรงแสดงธรรม
 สั่งสอนไว้ว่า บ้านไหนเรือนไหนตระกูลไหนจะร่ำรวยเพียงไร
 ถ้าไม่รู้จักเสียดาบของ เวลามันหายก็ไม่หา—ซื้อ ใหม่และไม่
 ซ่อมแซมสิ่งของที่ชำรุดและคร่ำคร่าแล้ว ก็คงทิ้งอยู่ได้ไม่นาน
 ต้องเสื่อมลงไปอย่างที่เราเรียกว่า ฉิบหาย ขายเสาวเรือน เช่นนี้

เป็นต้น รวมความว่าต้องรักษาโภคทรัพย์เครื่องใช้สอยไม่ให้
เป็นอันตรายไป โดยที่รู้จักเก็บงำ รู้จักถนอม รู้จักซ่อมแซม
และรู้จักเสียสละ

“เมื่อเรารู้จักรักษาโภคทรัพย์ต่าง ๆ แล้ว โภคทรัพย์ที่
ใช้นั้นจะไม่เสียไปเร็ว ๆ เลย เราก็ไม่ต้องจ่ายเงินจ่ายทองไป
ซื้ออีกบ่อย ๆ จึงได้ชื่อว่าเรารักษาธนทรัพย์ของเราด้วย
เหมือนกัน ธนทรัพย์ คือเงินนี้แหละ เป็นสิ่งสำคัญที่สุด เรา
หามาได้ยากเหลือเกิน กว่าจะได้เป็นกอบเป็นกำ ต้องทำงานเสีย
อย่างอาบเหงื่อต่างน้ำแทบล้มแทบตายทีเดียว เพราะฉะนั้นเมื่อ
ได้มันมาแล้วจึงต้องเก็บต้องรักษาให้ดี บางคนคิดเช่นนั้นเหมือน
กัน แต่มักคิดมากเกินไปจนผิดหมด เขารู้ว่าทรัพย์เกิดลำบาก
ไม่เหมือนกับน้ำในบ่อทรายที่ไหลมาเสมอไม่รู้จักจบจักสิ้น
ตกชันมาแล้วประเดี๋ยวก็ไหลมาใหม่ไม่เคืองร้อน แต่ทรัพย์
หมดเปลืองไปทุก ๆ ที่ เขาได้มาแล้วจึงเก็บรักษาไว้ ไม่ใคร่
จะยอมเอาออกไปใช้ เพราะกลัวจะหมดเสีย เสื้อผ้าที่ซื้อมาก็
ไม่กล้าจะสวมใส่ กลัวมันเปื้อนมันเก่า ผ้าเก็บไว้จนกินตัวเป็นรู
และที่สุกก็ใช้ไม่ได้ การเก็บทรัพย์ไว้ไม่อย่างใช้เช่นนี้ ไม่ใช่
เป็นการรักษาที่ถูกต้องตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเลย เป็นสิ่งที่
ผิด ไม่มีประโยชน์ มีแต่โทษ เราควรคิดว่าเราได้ลงทุนลง

แรงไปมากเพียงใดจึงได้ทรัพย์นั้นมา ควรที่จะเอาทรัพย์นั้นมา
 จ้างจ่ายใช้สอยซื้อข้าวปลาอาหารมากินให้อิ่มหนำสำราญ ซื้อ
 สิ่งของต่าง ๆ ที่ต้องการใช้มาใช้ และใช้ด้วยความระวัง รู้-
 จักเก็บ รู้จักถนอม และรู้จักซ่อมแซม .เช่นนี้แล้ว จึงจะมี
 ความสุขสบายคุ้มกับที่ได้เห็นคเหน้อยไป ไม่ใช่เก็บรักษาไว้จน
 เป็นเครื่องกักตุนความสุขสำราญของตัวเอง ทรัพย์ที่ได้มาจะ
 เจริญ และให้ความสุขแก่เจ้าของ ก็เพราะเจ้าของรู้จักรักษา
 และรู้จักจ่ายใช้ การจ่ายใช้ก็เป็นของสำคัญที่เราจะต้องจดจำ
 และรู้ไว้ ไม่ใช่เราต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้แล้วก็ซื้อหาเอามาใช้
 มากินเรื่อย ๆ เราต้องดูว่าที่เราจ่าย ๆ ไปนั้น สมควรกับที่หา
 มาได้หรือไม่ ลุงจะอธิบายเรื่องการจ่ายทรัพย์นี้ให้เจ้าฟังโดย
 ละเอียดในเมื่อลุงกล่าวถึงทฎฐธัมมข้อ ๔ แต่เจ้ารู้ไว้อยู่ ๆ
 ก่อนก็แล้วกันว่า ต้องจ่ายให้สมควร ที่นี้ลุงจะได้กล่าวถึง
 การรักษาทรัพย์ต่อไป

“ทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความหมั่นนั้น มักจะเป็นอันตราย
 ไปด้วยภัยต่าง ๆ เช่น ถูกริบ ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วม ถูกโจร
 ผู้ร้ายแย่งชิงไป เหล่านี้เป็นต้น, เราจึงจำเป็นต้องคิดป้องกันภัย
 เหล่านี้ไว้ให้ดี ในสมัยโบราณ ใครทำความผิดที่สำคัญ ๆ มี

โทษหนัก บางคราวถึงกับถูกประหารชีวิต ไม่แต่เท่านั้น ทรัพย์สิน
สมบัติของผู้นั้นยังต้องถูกริบเป็นของหลวงอีกด้วย ส่วนในสมัย
ทุกวันนี้ คนที่ทำความชั่ว ทุจริตผิดกฎหมายบ้านเมือง ก็ถูก
จับตัว ไปฟ้องร้องลงโทษและถูกปรับให้เสียทรัพย์สินตามกฎหมาย
ทรัพย์สินที่หามาได้ก็ต้องเป็นอันตรายไป นี่แหละคือภัยที่ถูกริบ
เพราะฉะนั้นการที่จะระวังรักษาทรัพย์สินของเราไม่ให้ถูกริบไปได้
นั้น คือมุ่งทำความดีไม่ทำความชั่วความผิดต่อกฎหมายแผ่นดิน
แต่การที่จะระวังรักษาไม่ให้ทรัพย์สินของเราเป็นอันตรายไป ได้โดย
ถูกไฟไหม้ ถูกน้ำท่วม และถูกโจรผู้ร้ายแย่งชิงนั้นเป็นการยาก
อยู่ เพราะเวลาเกิดน้ำท่วมหรือไฟไหม้ขึ้น เราจะยกบ้านยก
เรือนไปข้างไหน ชั่วแต่เวลาชนชั่วชนของหนิเท่านั้นก็แย่งเสีย
แล้ว ทรัพย์สินก็คงเป็นอันตรายบ้จ้งแน่นอน ส่วนเรื่องโจรผู้ร้าย
ถ้ามันจะคิดปองที่จะแย่งเราจริง ๆ แล้ว แม้จะมีกฎหมาย
คุ้มครองเรานั้นก็คงพยายามจะทำให้ได้ ไม่ได้วันนี้ก็วันหน้า
คงสำเร็จวันหนึ่ง ถึงมันจะไม่ไล่ทรัพย์สินไป มันก็คงพยายาม
ทำร้ายเราจนได้ เพราะฉะนั้นเราจึงต้องหาวิธีป้องกันทางอ้อม
บางคนออกความคิดว่าให้ฝังเสียแหละดี ถ้าเราจะฝังก็คงฝังได้
แต่เงินทอง ส่วนของอื่น ๆ มีเครื่องนุ่มห่มเป็นต้นฝังไปก็คง
ผูกหมก ถึงฝังเงินทองเอาไว้ ถ้าโจรมันรู้มันก็คงบังกับขู่เชิญ

ให้เราพามันไปซุกเอาจนได้ ไม่เป็นการพันทัย บางคนบอกว่า
 ต้องทำที่เก็บเงินให้มั่นคง เช่นมีกำปั่น หรือตุ๊กตัก้นก้นหนา ๆ ไว้
 ใส่เงิน เวลาไฟไหม้จึงจะไม่เป็นอันตราย บางคนแนะนำว่า
 เมื่อเรากลัวโจรผู้ร้าย ก็ต้องทำอย่างที่เขากล่าวกันว่า ล้อมรั้ว
 ด้วยเขี้ยวงา แต่ไม่ใช่เอาเขี้ยวปลา งาช้างอะไรต่ออะไรมาทำ
 เป็นรั้วเช่นนั้น เขาหมายความว่าให้มีใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อน
 บ้านที่ใกล้เคียง จะได้ไม่มีใครปองร้ายเรา เมื่อมีภัยจะได้ช่วย
 กัน วิธีเหล่านี้ฟัง ๆ ก็น่าดีเหมือนกัน แต่ดูเหมือนว่ายังไม่เป็น
 ทางมั่นคง เพราะถ้าเกิดโจรปล้น เพื่อนบ้านเราอาจจะไม่อยู่
 ไม่มีใครช่วยทัน หรือน้อยตัวก็คงสู้โจรไม่ไหว โจรก็เอา
 ทรัพย์ไปได้อีก สมัยนี้ผู้ที่ฉลาดรักษาทรัพย์มักไม่เก็บเงินไว้ใน
 บ้าน เพราะเห็นว่าเป็นภัยและไม่มีประโยชน์ เขานำไปฝากไว้
 ในธนาคารที่เราเรียกว่า แบงก์ ธนาคารของรัฐบาลไทยเราก็มี
 เรียกว่าคลังออมสิน ลุงเองก็เอาไปฝากไว้ที่นั่น เพราะเห็นว่า
 มั่นคงดีและไว้ใจได้ โจรผู้ร้ายมันรู้ว่าเราไม่มีเงินทองอยู่ มัน
 ก็ไม่มาปล้นเรา มันจะไปปล้นคลังออมสินเพื่อเอาทรัพย์ มันก็
 ไม่กล้า ถึงไฟจะไหม้เหี้ยมเรื่อน ทรัพย์ที่เราฝากไว้ก็จะเป็น
 เป็นอันตราย เราไม่ต้องกลัวถูกโกงอย่างธนาคารอื่น ๆ ด้วย
 เพราะตัวรัฐบาลเองเป็นผู้รับประกัน มิใช่เราไปฝากไว้เปล่า ๆ

เมื่อไร ยังได้คอกเบี้ย มีเงินเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี นี่เรียกว่า เรา
 จักทำให้ทรัพย์สินเป็นผลผลิตงอกงามขึ้น ทั้งยังได้ประโยชน์
 แก่ประเทศในทางอ้อมอีกด้วย คือ ธนาคารหรือคลังออมสิน
 เขาให้คอกเบี้ยแก่ผู้ฝากแต่เล็กน้อย แล้วเอาเงินที่คนฝากนั้น
 ไปให้พ่อค้าและชาวนากู้ทำทุนค้าขาย หรือก่อสร้างสิ่งต่าง ๆ
 จึงเป็นการที่ได้ช่วยทำให้บ้านเมืองของเราเจริญขึ้น ตีกว่าเก็บ
 เงินนอนนิ่งอยู่ในกำปั้นเฉย ๆ

“เจ้าได้ฟังการรักษาทรัพย์สินแล้ว บางทีจะคิดว่าไม่สู้มี
 ประโยชน์นัก เพราะเจ้ายังเป็นเด็กอยู่ มักถือเสียว่ายังไม่มี
 ทรัพย์สินที่ต้องรักษา ถึกเช่นนี้ผิดทีเดียวเด็ก ๆ ต้องรักษาทรัพย์สิน
 หลายอย่างเหมือนกัน เครื่องนุ่งห่มและเครื่องเล่าเรียนที่เจ้า
 ใช้อยู่ทุก ๆ วันนี่ เจ้าจะถือว่าเป็นของใคร ถึงเจ้าจะรู้ว่าสูง
 ออกเงินซื้อมา เจ้าก็คงว่าไม่ใช่ของสูง เป็นของเจ้าอยู่เสมอ
 ใครจะไปหยิบจับเล่น เจ้าเป็นต้องเฝ้าทะนุถนอมว่า ‘อย่าเล่น
 ของฉัน’ เด็กทุก ๆ คนต้องพูดอย่างนี้ไม่ใช่หรือ เมื่อได้อ้างว่า
 เป็นของ ๆ ตัวแล้ว จะว่าไม่มีทรัพย์สินที่ต้องรักษาอย่างไรได้
 มากมายกำยกองไข การรักษาทรัพย์สินที่สูงอธิบายไว้ จึงคงจะ
 เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง เจ้าจะได้จำไว้เป็นหลักรักษาเครื่องนุ่งห่ม

และเครื่องเล่นเรียนของเจ้าต่อไป ก่อน ๆ เจ้าเคยไปเล่นหกกะเมน
ที่ลังกาคลุกฝุ่นจนเสื้อเปื้อนเประ เคยถอดกางเกงโยนทิ้ง
และหมักหมมไว้จนเหม็นสาบ เคยปล่อยให้หมึกหกรดหนังสือ
สมุด จนสกปรกน่าเกลียด เคยเอาไม้บรรทัดไปฟันกับเพื่อน
ต่างคาบจนย่นยุ่ย เคยถอดตัวปากกาไปเสียบกระดาษ แล้วปัก
เล่นกันตามฝา ตั้งแต่นั้นต่อไป เจ้าคงเลิกล้มต เพราะรู้ว่าการ
เล่นเช่นนั้นทำให้ของเสีย เมื่อเสียแล้วจะไปเอาที่ไหนใช้ ๒ ต้อง
วิ่งไปขอสตางค์ผู้ปกครองมาใช้ใหม่ ทรัพย์สินของท่านที่หามาได้
ด้วยความลำบากก็ต้องหมดไป คนอื่นเขาจะว่าเราเป็นเด็กล้าง
เด็กผลาญ เด็กชนิดนี้ไม่ดี ใคร ๆ เขาก็เกลียด ไม่อยากคบ
เพราะกลัวจะไปล้างผลาญเขา เวลาเข้า ๆ เจ้าเคยลงมารดน้ำ
ต้นไม้ บางคราวก็พรุนดิน บำรุงรักษาให้ต้นไม้ของสูง
งอกงามเจริญขึ้น ไม่ให้เหี่ยวแห้งตายลง นี่ก็ได้ชื่อว่า เจ้า
ช่วยลุลูกรักษาทรัพย์โดยตรง

“ส่วนทางอ้อม ที่เจ้าจะช่วยได้ก็คือ รู้จักเก็บ รู้จักถนอม
รู้จักซ่อมแซม รู้จักเสียสละของที่เจ้าใช้ ไม่ปล่อยให้เสียไป
ง่าย ๆ ลูกก็จะได้ไม่ต้องจ่ายเงินซื้อของนั้น ให้แก่เจ้าบ่อย ๆ
ทรัพย์สินก็ไม่หมดเปลือง เด็ก ๆ ทุกคนควรจะหัดช่วยผู้ปกครอง
รักษาทรัพย์ที่ท่านได้มาไม่ให้ป็นอันตรายไปทั้งที่ทางตรงและทาง

อ้อมเช่นนี้ หักเสียแต่เล็ก ๆ เติบโตขึ้นจะได้มีนิสัยติดตัว สามารถ
 รักษาทรัพย์ของตนเองได้โดยถูกต้อง เมื่อเรารู้จักรักษาทรัพย์
 ได้แล้ว สิ่งที่เราควรจะกระทำอีกอย่างหนึ่งก็คือ คิดถึงการทำงานที่
 เรากระทำอยู่ จะเป็นการค้าขายหรือการช่าง การรับราชการ
 ไต่ ๆ ก็ตาม คิดว่าการทำงานนั้น ๆ นั้นแหละเป็นสิ่งที่ทำให้เรา
 ได้ทรัพย์มาเก็บรักษาและจ่ายใช้ เราควรจะต้องระวังรักษา
 การงานนั้นไม่ให้เสื่อมลง มีแต่จะให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป จะได้
 มีทรัพย์มาให้เราทำประโยชน์อยู่เสมอ ๆ เช่นเดียวกันกับเวลาเรา
 เอากระดาษไปดื่มน้ำเข้าท้องร้องสวนของเรา เราต้องดื่บอยู่เสมอ
 มิใช่หรือจึงจะได้น้ำเข้ามาเรื่อย ๆ ถ้าเราดื่บช้า ๆ น้ำก็เข้าน้อย
 พอหยุดดื่บ น้ำก็ไม่เข้ามาเลย เช่นนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นการ
 ระวังรักษาการงานของเราให้ดำเนินไปดี ๆ เสมอ ไม่ให้ตก
 ต่ำได้ จึงเป็นของสำคัญมิใช่น้อย ที่จะทำได้เท่านั้น ก็ต้อง
 อาศัยความหมั่นตามทักฎธัมมข้อ ๑ เป็นหลัก ดังที่ลุงได้อธิบาย
 ได้ฟังเมื่อเช้านี้ ทักฎธัมมทั้ง ๒ ข้อนี้ต้องพึ่งพาอาศัยกันเสมอ
 คือฝ่ายหนึ่งหมั่นหาทรัพย์มา และอีกฝ่ายหนึ่งรักษาไว้ ถ้าแยก
 ออกจากกันเสียคง ไม่ได้ผลอะไร เช่นถ้าเราไม่หมั่นทำงาน
 จะได้ทรัพย์มาจากไหน ถ้าได้ทรัพย์มาไม่รู้จักรักษาไว้ให้ดี
 ปล่อยให้เป็นอันตรายเป็นง่าย ๆ ก็ป่วยการ หาไว้แทบล้มแทบตาย

มาย่อยยับเสียโดยไม่เป็นประโยชน์อันใด คล้ายกับตักน้ำใส่
ชะลอมเหนียวแรงเปล่า ๆ

“ในการเล่าเรียนก็เช่นเดียวกัน เจ้าหมั่น ไปโรงเรียน
ไปฟังครูสอนด้วยความตั้งใจ ฟังแล้วก็ต้องจำเอาไว้ บางคน
ปล่อยให้ความรู้เข้าทางหูขวาแล้วออกทางหูซ้าย เช่นนี้ก็ไม่มี
ประโยชน์ ต้องรักษาความรู้นั้นไว้ คือจำให้ได้ ไม่มากก็น้อย
เวลากลับบ้านลูกก็คอยตักเตือนให้หมั่นอีก คือหมั่นเอาความรู้
ที่จำไว้นั้นมาคิดดูให้เข้าใจแจ่มแจ้ง เวลาสงสัยก็ถามผู้รู้ เขา
บอกให้แล้ว ก็ต้องจดข้อความนั้นในสมุด เพราะถ้าทิ้งไว้นาน ๆ
เข้าก็อาจลืมไปอีก การจดความรู้ ไว้เช่นนี้แหละเหมือนการรักษา
ทรัพย์สินที่ได้มา ไม่ให้เป็นอันตรายไป ที่ลูกเตือนให้เจ้าหมั่นคิด
หมั่นถามและจดเอาไว้ ไม่ใช่เอามาทำแต่ทางบ้านเท่านั้น ถึง
เวลาจะไปเรียนในโรงเรียนก็ต้องทำเช่นนี้เหมือนกัน จึงจะครบตาม
สุภาษิตที่ท่านกล่าวไว้ ๔ อย่าง คือ ฟัง คิด ถาม จด เราเอา
มาปฏิบัติทางบ้านอีก ก็เพื่อให้ความรู้แน่นแฟ้นดียิ่งขึ้นนั่นเอง
ลูกเห็นว่าความหมั่น และการรักษา เกี่ยวเนื่องเช่นนี้แหละ
จึงต้องรีบมาอธิบายให้เจ้าฟังเสียในเย็นวันนี้ เพื่อให้ติดต่อกับ
ที่ฟังไว้ตอนเช้า เจ้าจะได้นำหลักธรรมที่ประเสริฐทั้ง ๒ ข้อนี้

ไปปฏิบัติกันไป จึงจะเกิดผลบริบูรณ์ได้ วันหลังลุงจะอธิบาย
ทฤษฎีนี้มีข้อ ๓ ให้เจ้าฟังต่อไป”

คำถามท้ายบท

๑. การรักษา ภาษาใดเรียกว่าอะไร ?
๒. ทฤษฎี หาได้ยาก เมื่อได้มาแล้วทำไมจะเอา
ไปใช้เสียหมดเล่า ?
๓. รักษาทรัพย์อย่างไร ทรัพย์จึงจะไม่เป็น
อันตราย ?
๔. เด็ก ๆ การช่วยผู้ปกครองรักษาทรัพย์อย่างไร ?
๕. ความหมั่นเกี่ยวข้องกับ การรักษาหรือไม่ ?

ทิฏฐธัมมข้อ ๓ — การคบเพื่อนที่เป็นคนดี

เย็นวันรุ่งขึ้น เด็กชายละเอียดเห็นลุงนั่งเล่นว่าง ๆ อยู่
จึงค่อย ๆ กลานเข้าไปหา หลวงเจริญเหลียวมาเห็นก็รู้ว่า
หลานจะมาฟังธรรมข้อ ๓ ต่อ จึงแกส้งถามว่า “มีธุระอะไร
ล่ะหลาน ?” เด็กชายละเอียดตอบว่า “ผมอยากฟังทิฏฐธัมม
ข้อขอรับ”

ลุงจึงเริ่มอธิบายให้หลานฟังว่า ทิฏฐธัมมข้อ ๓ คือ
การคบเพื่อนที่เป็นคนดี ไม่คบคนชั่ว ภาษาบาลีว่า กัลยาณ-
มิตตตา คนเราอยู่ในโลกแต่ผู้เดียวไม่ได้ นับตั้งแต่เกิดมา
เราก็ต้องอาศัยพ่อแม่หรือผู้อื่น เช่น ลุง ป้า อา ปู่ เลี้ยง
ดูมาก่อน จนเราเติบโตขึ้น สามารถเคลื่อนไหววิ่งเดินไปใน
ที่ต่าง ๆ ได้เอง เราจึงค่อย ๆ พบปะรู้จักกับคนอื่นมากขึ้นทุกที ๆ
ในชั้นแรกก็เป็นแต่เพียงเห็นเขาก่อน ต่อมาไปพบคนที่เราเคย
เห็นนั้นอีก เราก็รู้จักและจำเขาได้ เกิดพูดจาไม่ไต่ถามอะไรกัน
เล็ก ๆ น้อย ๆ พอสนิทสนมเข้าก็ไปมาหากันบ่อย ๆ เวลา มีเรื่อง
หรือธุระอะไรก็เล่าสู่กันฟัง ขอความกิดความเห็น ขอความ
ช่วยเหลือให้ช่วยกระทำสิ่งโน้นสิ่งนี้ ในที่สุดเมื่อต่างพอใจกัน
มากขึ้น ก็ร่วมมือกัน ทำธุระการงานต่าง ๆ ไปเกี่ยวข้องกัน

กินด้วยกัน นอนด้วยกัน คล้าย ๆ กับเป็นคน ๆ เดียวกัน อาการ
ที่ช่วยกันทำงานและกินนอนเที่ยวเตร่ด้วยกันนี้ เรียกว่าการ
คบหาสมาคม คนอื่น ๆ ที่เราคบหาสมาคมนี้แหละ มักจะเป็นผู้
ที่ชักจูงนิสัยใจคอของเรา ให้เปลี่ยนแปลงจากสภาพหนึ่ง ไปอีก
สภาพหนึ่งได้ ดังมีสุภาษิตว่า 'เข้าฝูงหงส์ก็เป็นหงส์เข้าฝูงกา
ก็เป็นกา' เจ้าจงจำสุภาษิตนี้ไว้ให้ดี จะได้เป็นเครื่องเตือนใจ
ให้เจ้าเลือกคบหาสมาคมกับคนดี ไม่คบคนชั่ว เพราะถ้าเราไป
คบกับคนดีเราก็มีหนทางที่จะเป็นคนดีได้ ถ้าคบกับคนชั่วก็เลย
กลายเป็นคนชั่วไปด้วย

“ผู้ใหญ่บางคนห้ามลูกหลานของตนไม่ให้คบเพื่อน แต่
ท่านก็รู้ว่า เราอยู่แต่ลำพังผู้เดียวไม่ได้ เราต้องเกี่ยวข้องกับ
คนอื่น ๆ รอบข้าง แล้วทำไมท่านจึงห้ามเสียเล่า ที่ท่านห้าม
เช่นนั้น มิใช่ที่ท่านจะตั้งใจจะกักขังเราไว้ ให้เราอยู่แต่ผู้เดียว
เมื่อไร ท่านหวังดีต่อเราต่างหาก ท่านเล็งเห็นว่าเรายังเล็กอยู่
ยังไม่มีสติปัญญาที่จะรู้ว่า เพื่อนชนิดไหน ชนิดไหน ไม่ดี
ควรคบหรือไม่ควรคบ เพราะเพื่อนที่เราคบก็ล้วนแต่เด็ก ๆ รุ่น
ราวคราวเดียวกัน ต่างคนต่างยังไม่รู้จักที่จะช่วยเหลือซึ่งกัน
และกันเท่าไรนัก มีแต่ชักชวนกันวิ่งเต้นหรือเล่นอะไรต่ออะไร

ถามความคณองของเด็กเล็ก ๆ เพื่อให้สนุกเพลิดเพลินไปวัน
 หนึ่ง ๆ เท่านั้นเอง และบางคราวก็เพลินเล่นเกินไป ถึงกับ
 ลืมนึกถึงการเรียนของตน มีหน้าซ้ำบางคราวยังเล่นจนเป็น
 การเกเรหยาบซ้ำต่าง ๆ อีก ถึงแม้เราจะไม่เป็นเช่นนั้น จะไป
 ได้เพื่อนดี ๆ ที่รู้จักแนะนำทำประโยชน์ให้เราบ้าง ท่านก็ไม่
 เชื่อใจว่าเพื่อนคนนั้นจะมีสติปัญญาเฉลียวฉลาดพอที่จะชักจูงเรา
 ไปสู่ทางที่ชอบได้ ท่านก็คิดเสียว่า เด็กสอนเด็ก ก็เหมือนกับ
 คนตาบอดจูงคนตาเสีย พวกกันไปตกบ่อ ตกเหวตายด้วยกันทั้งคู่
 นั่นเอง เพราะฉะนั้นท่านจึงห้ามเสียไม่ให้เราคบเพื่อน แต่ท่าน
 ไม่รู้ว่าท่านทำให้เราโง่ ทำให้เราไม่รู้จักการสมาคม ทำให้
 เราเห็นแก่ตัวเองเกินไป ครั้นถึงเวลาที่เราจำเป็นจะต้องทำ
 การงานอันใดอันหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมาคมเข้าสิ เราทำ
 ไม่ได้ เพราะไม่คุ้นเคย หรือมีใจประหม่าสะทกสะท้านเกิน
 ต่าง ๆ ลุงอยากให้เห็นเจ้าองอาจในท่ามกลางที่ประชุมจึงไม่
 หวังห้าม เปิดโอกาสให้เจ้ารู้จักการคบเพื่อนเสียแต่เล็ก ๆ แต่
 เจ้าก็ต้องรู้จักวิธีคบจึงจะได้ผลดี ลุงจะได้แนะนำให้เจ้าฟังบ้าง
 เล็กน้อย จงตั้งใจจำให้ดี

“เด็กเล็ก ๆ มักมัวเล่นกับเพื่อนฝูงเพลินเกินไปจนไม่ได้
 นึกว่า เพื่อนของตัวบางคนจะเล่นอะไร ทำอะไร เป็นต้องคอย

กิดเอาแต่ได้ฝ่ายเดียว ไม่คิดถึงความเสียหายของคนอื่นอย่าง
 ที่เขาเรียกว่าคนแปลกโลก บางคนก็ตีแต่ปาก พูดพล่อยๆว่าจะ
 ช่วยทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ให้แล้วก็เหลวไม่ทำจริงสักคราวเดียว บางคน
 คอยแต่จะประจบ และทำให้เราชอบ เขายอมตามเราเรื่อยไป
 ไม่ว่าดีหรือชั่ว ต่อหน้าก็สรรเสริญพอลบหลังก็ตั้งนินทา บางคน
 ชอบชักชวนเราไปเล่นโยนหลุมทอยกองพนันเอาทรัพย์สินกัน ชัก
 ชวนให้เราเมาในการเล่น จนไม่เป็นอันเล่าเรียน บางทีก็
 ชวนเราไปเที่ยวหญิง หรือเที่ยวทะเลาะวิวาทต่อยตีกับคนอื่น
 เหล่านี้เป็นต้น เจ้าจงหมั่นสังเกตดูให้ดี ถ้าเห็นใครมีลักษณะ
 ดังที่ลุลูกกล่าวมานี้ เจ้าไม่ควรคบ เพราะเป็นคนชั่วมีแต่จะนำให้
 เราเป็นนักเลงพนัน นักเลงเหล้า นักเลงเจ้าชู้ ต้องเสียทรัพย์สิน
 จนสิ้นตัว แล้วก็กลวงเขาค้วยของปลอม หรือโกงเขาซึ่งหน้า
 และเป็นนักเลงหัวไม้เที่ยวกะกะระรานเขาเรื่อยไป จนต้องถูก
 ตำรวจจับกุมไปลงโทษตามกฎหมายของบ้านเมือง ขึ้นชื่อว่า
 คนชั่วแล้ว อย่าได้ไปกลัวเกลียดกลัวเป็นอันขาด อย่าคิดว่า
 คบมันไว้มันจะได้ไม่มารังแก และช่วยกู้มเกรงเราได้ด้วย แต่
 ผลที่ได้ไม่เท่าเสีย ไหนเราจะต้องเอาอกเอาใจไม่ให้มันชุนเคือง
 เราได้ ไหนใครๆ เขาจะเหมามาว่าเราเป็นคนชั่ว ทำให้เสียชื่อ-
 เสียงหรือถูกใส่ร้ายต่าง ๆ อย่างดำโบราณว่า 'คมพาด พาด

พาไปหาผิคน คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล คนที่อยากได้
ความสุขความเจริญจึงไม่ควรคบคนชั่ว ต้องเลือกคบแต่คนที่ดี
ถึงลงจะจำแนกให้เจ้เห็นเป็นพวก ๆ กันนี้

“มิตรจำพวกที่ ๑ เป็นผู้อุปการะเกื้อหนุนเรา คอย
ป้องกันตัวเราและทรัพย์สินของเราไม่ให้เป็นอันตราย และช่วย
เหลือในเวลาเราได้รับภัยพิบัติ

“มิตรจำพวกที่ ๒ เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ ยากลำบาก
ยากเย็นช่วยกัน มีความลับก็ปรึกษาหารือกัน แต่ก็ไม่ไปขยาย
ความลับนั้นให้ใคร ๆ รู้ เวลาเกิดภัยอันตรายขึ้น ก็ไม่หนีไป
คนเดียว ยอมตายแทนเพื่อนได้

“มิตรจำพวกที่ ๓ เป็นผู้คอยแนะนำประโยชน์ให้ เวลา
เห็นเราทำความชั่วก็ห้ามปราม แนะนำให้หมั่นทำความดีซึ่งทาง
สวรรค์ให้ และเล่าเรื่องแปลก ๆ แลกว่าวิชาความรู้ให้แก่เรา

“มิตรจำพวกที่ ๔ เป็นผู้มีความรักใคร่ไม่ยอมให้ใคร
ติเตียนเราได้ แต่ถ้าใครชมเรา เขาก็สนับสนุนรับรอง พลอย
มีความสุขความทุกข์ตามเราด้วย

“มิตร ๔ จำพวกนี้แหละ เป็นมิตรสหายที่ดีน่าคบกำ
สมาคม เพราะเมื่อคบไว้แล้ว เราก็ย่อมได้รับผลประโยชน์
กันนี้

“๑. เมื่อเวลาเราเดินเลื้อยเฟลอปลง เขาก็คอยตักเตือนให้เรารอบคอบไม่หะหลวมอีก หรือมีใครจะทำร้ายรังแก เขาก็ช่วยป้องกันไม่ให้เราเป็นอันตรายได้

“๒. บางคราวเราหลงลืมสิ่งของไว้ เป็นต้นว่าหนังสือ เสื้อผ้า เพื่อนไปพบเห็นเข้ารู้ว่าเป็นของเรา ก็จะได้เก็บรักษาไว้มิให้หายสูญญ์ เราก็ได้ของนั้นกลับคืน

“๓. เมื่อเรามีความลำบากอะไรขึ้น ก็ได้ไปปรึกษาหารือขอความช่วยเหลือจากเพื่อน เพื่อนก็ลงช่วยเหลือเราเต็มที่ นับว่าได้พึ่งพาอาศัยเขา

“๔. แม้เราจะยากจนลง เพื่อนก็ลงไม่ละทิ้งหรือดูถูก

“๕. เพื่อนยอมแสดงความเคารพนับถือวงศ์ตระกูลของเรา และทำตัวสนิทสนมกลมเกลียวกับวงศ์ญาติของเราด้วย

“รวมความว่ามีมิตรที่ดีเป็นกำลังช่วยเหลือเกื้อหนุนให้เรา มีความสามารถ ทำกิจการต่าง ๆ ได้ดีกว่าเราทำอยู่แต่ลำพัง เปรียบเหมือนถ่ายเส้นเดียว ไม่เหนียวเท่าไรนัก ถึงปุดเดียวก็ขาด แต่เมื่อพันเข้าเป็นเกลียวแล้วยังเพิ่มกำลังเหนียว ถึงขาดก็ยากขึ้น ด้วยเหตุเหล่านี้เอง จึงเป็นหน้าที่ของทุกคนที่จะต้องแสวงหากัลยาณมิตร คือมิตรที่ดี แล้วคอยระวังรักษา

น้ำใจของมิตรสหายนั้นให้รักใคร่คบกันได้ยืดยาว ตามวิธี
ต่อไปนี้คือ

“๑. ไม่ทำตนเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น คอยเฉลี่ยแบ่ง
ปันสิ่งของของตนให้เพื่อนฝูงในยามเขาขาดเหลือ โดยมีต้อง
รอให้เขาขอร้องก่อนเลย

“๒. ใช้ถ้อยคำอ่อนหวานไพเราะ ทักทายปราศรัย
กัน ไม่พูดจาหยาบคายขื่นมึนขื่นกูหรือคำทอกลั่นเล่น อย่าถือว่า
รักใคร่ชอบพอกันแล้ว จะพูดอย่างไรก็พูดไปตามใจชอบ สุภาษิต
ท่านกล่าวไว้ว่า ‘รักยาวให้บัน รักสั้นให้ต่อ’ จงตรึงตรองดู
ให้ดี ถ้าเราอยากจะคบกันนาน ก็จงตัดความสนิทชิดชอบเช่น
ใช้คำหยาบนี้เสีย เพราะชินใช้กันอยู่เรื่อย ๆ ก็คงมีเวลาที่จะ
หมองใจ และเกิดแตกร้างกันขึ้นได้

“๓. ต่างคนต่างต้องพยายามบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์
แก่กันและกันทั้งสองฝ่าย จะทำอะไรก็ต้องคิดหน้าคิดหลังระวัง
ไม่ให้เพื่อนเสียหายได้ เพราะเห็นแก่ได้ของตัวฝ่ายเดียว

“๔. ทำตัวเสมอต้นเสมอปลาย เคยสนิทชิดชอบกัน
อย่างไร ก็ให้เป็นไปอย่างนั้น ไม่ใช่เห็นเขาคดคำหรือเราได้ดี
ขึ้น แล้วถือตัวและดูหมิ่นเขาต่าง ๆ นานา

“เจ้าได้ฟังลุงอธิบายทฤษฎีธรรมข้อ ๓ มาแล้วคงมีความรู้
 ในทางคบเพื่อนบ้าง อย่าไปลืมเสียหมด จงจำไว้ว่า แม่เรา
 จะเป็นเด็กเล็กๆ อยู่ในโรงเรียน แต่ถ้าวู้จักคบคนก็มีประโยชน์
 เป็นมิตรสนิทสนมกันแล้ว ก็อาจที่จะช่วยเหลือกันได้ดี ไม่มี
 ใครดูหมิ่นหรือเยาะหยามได้” กุญชริกเม็กเล็กที่เผือกยัง
 ฉะนั้นเทียว”

คำถามท้ายบท

๑. อากาไรอย่างไรที่เรียกว่าคบเพื่อน ?
๒. ทำไมจึงให้หมั่นนึกถึงสุภาษิตที่ว่า “เข้าฝูง
 หงส์เป็นหงส์ เข้าฝูงกาเป็นกา” ?
๓. การมีเพื่อนที่ดี ภาษาบาลีเรียกว่าอะไร ?
๔. เราควรคบมิตรที่มีลักษณะอย่างไร ?
๕. การคบเพื่อนที่ดี มีประโยชน์อย่างไรบ้าง ?

ทฤษฎีธรรมข้อ ๔

การเลี้ยงชีวิตตามกำลังทรัพย์ที่ทำได้

วันต่อมา หลวงเจริญเรียกหลานเข้าไปนั่งใกล้แล้วกล่าว
ว่า “เมื่อคราวที่ลุงอธิบายทฤษฎีธรรมข้อ ๒ ที่ว่าด้วยเรื่องการ
รักษาทรัพย์ให้เจ้าฟ้างั้น ลุงได้กล่าวถึงการจ่ายใช้ และได้
เตือนให้เจ้าจำไว้เป็นขั้นแรกว่า ต้องจ่ายใช้ให้พอสมควร วันนี้
ลุงจะได้อธิบายให้ฟังโดยละเอียด ที่ว่าต้องจ่ายให้สมควรนั้น
คือให้คิดดูว่า เราหาทรัพย์ได้ก็มาน้อย ควรจะใช้จ่ายเลี้ยง
ชีวิตสักเท่าไรจึงจะเหมาะ อย่าให้ฟุ่มเฟือยจ่ายใช้อย่างสุรุ่ยสุร่าย
แต่ก็ไม่ใช่ว่าเหนียวแน่นเกินไปจนฝืดเคือง ไม่ได้รับความสุข
การรู้จักใช้จ่ายเลี้ยงชีวิตให้เหมาะกับกำลังทรัพย์นี้แหละคือ
ทฤษฎีธรรมข้อ ๔ เรียกตามภาษาบาลีว่า สมชีวิตา (สะมะชีวีตา)
เจ้าควรจะทำความเข้าใจให้ถี่เสียก่อนว่า การเลี้ยงชีวิตฟุ่มเฟือย
นั้นเป็นอย่างไร ถ้าลุงจะให้เจ้าตอบ เจ้าก็คงตอบว่า การเลี้ยง
ชีวิตฟุ่มเฟือยคือ การจ่ายทรัพย์เกินกว่าที่หามาได้ ความจริง
มิใช่แต่เท่านั้น ถึงไม่จ่ายเกินกว่าที่หาได้ จะจ่ายให้เสมอตัว
หรือน้อยกว่าก็ตาม แต่ถ้าเกินต้องการไป ก็เรียกว่า
ฟุ่มเฟือยทั้งสิ้น เช่นสมมุติว่า เราเป็นเศรษฐี มีรายได้

มากมาย จะไปซื้อทองคำมาทำเป็นรองเท้าใส่ รายได้ก็คงเหลือใช้ แต่ก็ต้องเรียกว่าฟุ่มเฟือย เพราะสุรุ่ยสุร่ายไปจนเกินเหตุ หรือเช่นคนเดินทางมาพบต้นลำไยกำลังมีผลเต็มต้น นึกอยากกินจึงตัดต้นหรือฟันกิ่งลงมา เก็บกินแต่เล็กน้อย แล้วก็ทิ้งผลไม้ที่เหลือนั้นให้เสียไปเปล่า ๆ นี่ก็เรียกว่าเกินต้องการ จัดว่าฟุ่มเฟือยเช่นเดียวกัน

“คนที่จ่ายทรัพย์สินไปน้อยกว่าที่หามาได้ ก็ยังพอทำเนา ส่วนคนที่หามาได้เท่าไร ก็จับจ่ายใช้สอยไปจนหมดสิ้นนั้นยิ่งร้ายใหญ่ ถึงเขาจะมีความสุขในการที่ได้ใช้จ่ายทรัพย์สินนั้นก็จริง แต่หามีความสุขตลอดไม่ เพราะจะเป็นอย่างคำโบราณว่า ‘หาเช้ากินค่ำ’ ถ้าเช้าวันใดไปหาไม่ได้ ค่ำวันนั้นก็ต้องอด เมื่อไม่มีเงินไว้สำรองเผื่อเช่นนั้นแล้ว จะไต่ความสุขความเย็นใจที่ไหนเล่า เราก็ไม่ควรเป็นคนคิดสั้น คือนึกถึงปัจจุบันเท่านั้น ควรคิดถึงเวลาภายหน้าบ้างว่า อาจมีเหตุต่าง ๆ เกิดขึ้นโดยไม่รู้ตัว เช่น บ่วย เจ็บ หรือได้รับอันตรายโดยปัจจุบันทันด่วน หรือเวลาเราแก่ตัวลง ทำมาหากินต่อไปไม่ได้แล้วเราจะไปเอาทรัพย์สินที่ไหนมาใช้ มีหน้าช้าเวลาเราตายลงไป ยังเอาทุกข์มาโยนให้ลูกหลานของคนอีก จึงจำเป็นต้องเตรียมตน เผื่อไว้สำหรับเวลาเช่นนั้นบ้าง คือไม่ใช่ทรัพย์สินจนหมดสิ้น ต้องเก็บ

ไว้บ้างเสมอๆ แต่บางคนก็เตรียมตัวเผื่อไว้จนเกินไป ประพฤติ
เบียดกรอ ทนอดทนอยาก เช่นกินข้าวกับเกลือ ค่ายมุ้งว่าจะ
จ่ายทรัพย์แต่เล็กน้อย ทรัพย์จะได้เหลืออยู่มาก เอาไว้เผื่อ
วันหน้า แต่กว่าจะกลืนข้าวลงไป ในคอให้พ้ออิมท้องแสนที่จะ
ลำบาก การทำเช่นนี้ ก็ไม่มีประโยชน์ เพราะทรัพย์เป็น
เครื่องบำรุงตนให้ไ้ความสุขสำราญ ถ้าไม่ทำประโยชน์เช่น
นั้นแล้ว ก็เท่ากับไม่มีทรัพย์อยู่เลย มัวปล่อยให้ชีวิตฝืดเคือง
อยู่เรื่อย ๆ แล้วจะไปรับเอาความสุขเมื่อไรกัน บางทีเลยตาย
เสียก่อนก็มี เจ้าจงดูตัวอย่างในเวลาเราเราเล่นซอ ถ้าเราขึ้นสาย
สูงเกินไป สายนั้นก็มักจะขาด ถ้าเราผ่อนมันลงมาหย่อนยาน
ก็ย่อมไม่มีเสียงดัง จำเป็นต้องขึ้นสายแต่กลาง ๆ ไม่ตึงนักหรือ
หย่อนนัก จึงจะมีเสียงดังไพเราะ การเลี้ยงชีวิตของคนเราก็ก
เช่นเดียวกัน ควรให้เป็นไปตามสายกลาง คือไม่ให้ฝืดเคือง
หรือฟุ่มเฟือยนัก รู้จักกำลังทรัพย์ที่หามาได้ ไม่ใช่จ่ายบริโภ
จนเกินไป ถ้าหาได้น้อยก็กระหมัดกระหมัดเลี้ยงตน อดของ
ฟุ่มเฟือยต่าง ๆ เสีย ถ้าหาได้มากก็ค่อย ๆ เขยิบการเลี้ยงชีพ
ขึ้นมา พอให้ได้รับความสุขสำราญตามกำลังของทรัพย์นั้น
แต่ควรแบ่งเก็บไว้เป็นทุนสำรองตามส่วน เพื่อมีเหตุการณ์

ถูกเงินขึ้น เช่นเจ็บไข้ไต่ยาก จะไต่ให้จ่าย ไม่ค่อยอยาก
ทำได้เช่นนี้ก็ย่อมมีความสุขตลอดไป

“สำหรับตัวเจ้าผู้เป็นเด็ก ในเวลานี้ ก็คงไม่เดือดร้อน
อะไรนัก เพราะการจ่ายทรัพย์สินเลี้ยงชีวิต มิได้ตกเป็นธุระ
หน้าที่ของเจ้าโดยตรง ลุงเป็นผู้รับผิดชอบแทบทั้งสิ้น แต่ก็มี
เวลาที่เจ้าจะต้องจ่ายทรัพย์สินใช้เอง เช่นเวลาไปโรงเรียน ลุง
ให้สตางค์เจ้าไปซื้ออาหารกลางวัน และซื้อเครื่องเขียนเล็ก ๆ
น้อย ๆ เวลานั้นแหละเจ้าจะต้องรู้จักว่า สิ่งไหนของจำเป็น
ไม่จำเป็น สิ่งที่ไม่จำเป็นก็ควรละเสีย ใช้จ่ายแต่พอควร ถ้า
เหลือก็เก็บหอมรอมริบไว้ที่ละน้อย ๆ แม้แต่จะเก็บไว้วันละ ๒
สตางค์ก็ยังดี เดือนหนึ่งรวมเป็น ๖๐ สตางค์ ปีหนึ่งอย่าง
น้อยก็ตั้ง ๖ บาท กว่าเจ้าจะเล่าเรียนสำเร็จ ก็มีเงินติดตัว
ไม่ใช่เหนื่อยเจียว จงอุปโลกเป็นตัวอย่าง มันค่อย ๆ ขนกินขึ้น
มาทีละน้อย ๆ นานเข้าก็ยังเป็นจอมปลวกใหญ่ เป็นที่อยู่ของมัน
ได้อย่างสบาย เจ้าจะยอมอายขายหน้าปลวกเหล่านั้นเจียวหรือ
นึกให้ถี่ เก็ก ๆ ควรจะเริ่มหัดเก็บสตางค์ไว้เสียแต่เล็ก ๆ จะ
ไต่เคยชิน และไม่รู้สึกลำบากในการที่จะเก็บทรัพย์สินเมื่อโตขึ้น
อย่ามัวนึกทะนงเสียว่า ทรัพย์สินสมบัติของบิดามารดามีมากมาย
แล้ว เราไม่ต้องแสวงหาอีก ถึงท่านจะมีให้เรา ก็นับว่าเป็น

ถ้าไรส่วนหนึ่ง ส่วนเราก็ต้องพยายามกระหมัดกระหม่อมทรัพย์
ไว้เป็นต้นทุน ค่ายกำลังของเราเอง จะได้สมทบทวีมากยิ่งขึ้น
แต่ไม่ใช่ลงทุนให้ไปนั่งทนอดทนทิวจนแทบต้อง ไม่ยอมซื้อ
สมุดปากกาหรืออาหารอะไรกินเลย การเรียนจะเป็นผลดี
อย่างไรได้ จงจำคำสุภาษิตสอนหญิงที่กล่าวว่า "มีสติพึง
ประจบให้ครบบาท อย่าให้ขาดสิ่งของต้องประสงค์ แม้มีน้อย
ใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน สุภาษิตนี้
ไม่ใช่สอนแต่ผู้หญิงเท่านั้น สอนคนทั่ว ๆ ไป เด็ก ๆ ก็ต้อง
จดจำไปทำตามด้วยเหมือนกัน จึงจะมีความสุข - ความเจริญ
ทั้งตัวได้ในภายภาคหน้า"

เด็กชายละเอียดเป็นเด็กดี จดจำเรื่องทิวธรรมมิกัตถ-
ประโยชน์ที่สูงอธิบายและชักชวนไว้ได้ทุก ๆ ประการ มิใช่
แต่เท่านั้น เด็กชายละเอียดยังนำไปปฏิบัติตามอีกด้วย หมั่น
ทำการศึกษาทั้งทางโรงเรียนและทางบ้าน ไม่ลืมสุภาษิต ๔ ข้อ
คือ พึง คิด ถาม และจด นี้เลย เวลาสอบข้อสอบไล่
ก็ได้ที่ดี ๆ เสมอ มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่รักใคร่เอ็นดูของครู
ทั้งหลาย ไม่ต้องถูกดูถูกเย้ยเยาะ เพื่อนฝูงก็ชมเชยและนับถือ

เพราะเด็กชายละเอียดรู้จักเอาใจคน รู้จักเอื้อเฟื้อเกื้อหนุนมิตร
 ไม่คิดเอาตัวเขาเปรียบใครเวลาจะทำการใด ๆ ก็คงอาจไม่สะทก
 สะท้าน . แต่ก็ไม่ได้แสดงความเย่อหยิ่งอวดดี หรือดูหมิ่นใคร
 ด้วยเจียมตัวว่าเป็นลูกกำพร้า เคารพนับถือสูงผู้เลี้ยงดูตนมา
 เหมือนกับบิดามารดาของตัวเอง เชื่อฟังคำสั่งสอนของท่าน
 ไม่ฝ่าฝืนข้อห้าม กิจธุระใด ๆ ที่ตัวจะช่วยทำได้ เด็กชายละเอียด
 เป็นยินดีรีบไปทำโดยไม่ต้องให้ท่านออกปากใช้เลย จึงทำให้
 ลุงเมตตาปราณียิ่งขึ้น ครั้นท่านแก่ลงก็ได้มอบทรัพย์ทั้งหมดให้
 เพราะเห็นว่าเด็กชายละเอียดรู้จักกระหม่อมกระหม่อมแต่เล็ก ๆ
 รู้จักรักษาสิ่งของเครื่องใช้ไว้ ไม่ให้เป็นอันตรายแล้ว ก็คง
 ปกป้องรักษาทรัพย์สินเงินทองที่มอบให้ไว้ได้ เด็กชายละเอียด
 นึกถึงบุญคุณของลุงอยู่เสมอทุกเย็นเช้า ตั้งหน้าทำมาหาเลี้ยง
 ชีวิตตามคำสั่งสอนที่ลุงให้ไว้ ปกครองบ้านช่องได้เรียบร้อย
 และมีความสุขความเจริญร่ำรวยทรัพย์ มีคนนับหน้าถือตา
 ตลอดกาลนาน

เด็กที่ได้อ่านเรื่องนี้ จงเอาเยี่ยงอย่างเด็กชายละเอียด
 จดจำและทำตามทิวฐธัมม ๔ ข้อนี้ . จึงจะได้รับผลประโยชน์
 เห็นทันตาเช่นเดียวกัน

คำถามท้ายบท

๑. การเลี้ยงชีพคนพวนนั้นเป็นอย่างไร ?
๒. ทำอย่างไรจึงจะเรียกว่าเลี้ยงชีพให้เหมาะ ?
๓. ทำไมจึงให้พยายามกระหมัดกระหม่อมทรัพย์ไว้แต่เล็ก ๆ ?
๔. ผู้ที่ทำตามทฤษฎีหมักตบระโยชนี่จะได้ผลอย่างไรบ้าง ?





พิมพ์ที่โรงพิมพ์สุรธาดา นายกำธร ธนวิมล ผู้พิมพ์และผู้จัดการ

๑๕ มกราคม ๒๕๑๘

๙๗ 34



พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว
นายกำธร สัตติกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๑๕ มกราคม ๒๕๑๔

พิมพ์ครั้งที่ ๔ พ.ศ. ๒๕๑๑

